

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ЩО ЦИВІЛЬНІ ЗНАЮТЬ ПРО ГОВІРКИ В МУНКАЧІВСЬКОЇ
ГРОМАДИ? (РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТНОГО ОПИТУВАННЯ)
ОРОС КОРНЕЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Студентка IV-го курсу

Освітня програма «Середня освіта (Мова і література (угорська))»

Спеціальність 01 Освіта / Педагогіка 014 «Середня освіта (Мова і література
угорська)»

Рівень вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № 96 / 02.10. 2023.

Науковий керівник:

Дудич Катерина Іванівна,

доктор філософії, доцент

Завідувач кафедри

Берегсасі Аніко Ференцівна,

зав. кафедри, доктор габілітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Кваліфікаційна робота
ЩО ЦИВІЛЬНІ ЗНАЮТЬ ПРО ГОВІРКИ В МУНКАЧІВСЬКОЇ
ГРОМАДИ? (РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТНОГО ОПИТУВАННЯ)

Рівень вищої освіти: бакалавр

Виконавець: студентка IV -го курсу
ОРОС КОРНЕЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА
Освітня програма «Середня освіта (Мова і література (угорська))»
Спеціальність 01 Освіта / Педагогіка 014 «Середня освіта (Мова і література
угорська)»

Науковий керівник: **ДУДИЧ КАТЕРИНА ІВАНІВНА,**
доктор філософії, доцент
Рецензент: **ГАЗДАГ ВІЛЬМОШ ВІЛЬМОШОВИЧ,**
доктор філософії, доцент

Берегове
2024

Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

**MIT TUDNAK A CIVILEK A KÜLÖNBÖZŐ
NYELVVÁLTOZATOKRÓL A MUNKÁCSI KISTÉRSÉGBEN? (EGY
KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS TANULSÁGAI)**

Szakdolgozat

Készítette: Orosz Kornélia

BA IV. évfolyamos magyar nyelv és irodalom
szakos hallgató

Témavezető: Dr. Dudics Katalin

PhD, docens

Recenzens: Dr. Gazdag Vilmos

PhD, docens

ЗМІСТ

ВСТУП	6
I. ПРО МОВУ І ПРО ВАРІАНТИ МОВИ	8
1.1. Поняття про мову і про варіанти мови.....	8
1.2. Типи варіантів мови.....	9
1.2.1. Що називаємо суспільною мовою?.....	10
1.2.2. Що називаємо діалектом?.....	11
1.2.3.Що називаємо сленгом?.....	12
II. СТРУКТУРА АНКЕТИ, ПОРЯДОК ДОСЛІДЖЕННЯ	14
III. УМОВИ ЗБОРУ ДОСЛІДЖЕННЯ. СОЦІАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРО ОСІБ, ЯКІ НАДАВАЛИ ДАНІ	15
IV. РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ.....	17
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	54
РЕЗЮМЕ	
ДОДАТКИ	

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
I. A NYELVRŐL ÉS A NYELVVÁLTOZATOKRÓL	8
1.1. A nyelv és nyelvváltozat fogalma.....	8
1.2. A nyelvváltozatok típusai	9
1.2.1. Mit nevezünk köznyelvnek?	10
1.2.2. Mit nevezünk nyelvjárásnak?	11
1.2.3. Mit nevezünk szlengnek?	12
II. A KÉRDŐÍV SZERKEZETE, A KUTATÁS MENETE	14
III. A GYŰJTÉS KÖRÜLMÉNYEIRŐL. AZ ADATKÖZLŐK SZOCIOLÓGIAI JELLEMZŐIRŐL.....	15
IV. A FELMÉRÉS EREDMÉNYEI	17
ÖSSZEGZÉS.....	52
FELHASZNÁLT IRODALOM	54
REZÜMÉ	
MELLÉKLETEK	

BEVEZETÉS

“A nyelv egy pontos tükörképe a karakternek és a beszélő növekedésének.”

(Cesar Chavez)

A nyelv a mindennapi kommunikáció egyik legfontosabb eszköze, általa fejezzük ki érzelmeinket, gondolatainkat. A nyelv által nagyon sok dolog kiderül rólunk a körülöttünk lévők számára. A nyelvi kifejezés mellé társul a mimika, a testbeszéd, ez által fejezzük ki önmagunkat. Az egyik legjellemzőbb dolog pedig a nyelvre nézve az, hogy árulkodik hovatartozásunkról.

Minden nyelv egymástól eltérő alakulatokból, úgynevezett nyelvváltozatokból áll. A belső nyelvváltozatok összességét nemzeti nyelvnek nevezzük. A nemzeti nyelv típusai az írott és beszélt köznyelv. Vannak területi változatai is a nyelvnek, tájankénti eltérései, jellemzői, a regionális köznyelv (Fülöp 1995).

A magyar nyelvben számos nyelvváltozat ismert. Az, hogy éppen melyik változatát használjuk az adott nyelvnek nagyban függ a területi és társadalmi kötöttségektől. A nyelv területi tagolódása szerint a nyelvjárásokat tekintjük, társadalmi tagolódás szerint az adott csoportra jellemző nyelvváltozatokat, az életkori nyelvváltozatokat jelenti. A felsoroltak mellett megjelenik még az egyéni nyelvhasználat (idiolektus) és a családi (familiáris) nyelvhasználat is. Azonban ezeket a nyelvváltozatok nehéz elhatárolni egymástól, ugyanis sok esetben összefonódnak (URL1).

Szakdolgozatom témája Mit tudnak a civilek a különböző nyelvváltozatokról a Munkácsi kistérségben? (Egy kérdőíves felmérés tanulságai). Azonnal foglalkoztatni kezdett ez a témakör, ugyanis mindig is érdekelt és nagyon fontosnak találtam a nyelv változataival kapcsolatos ismereteim bővítését. Leendő pedagógusként elengedhetetlen odafigyelnem az egyes nyelvváltozatokra az anyanyelvoktatás során.

Kutatásom módszerül a kérdőívet választottam. A kérdőívek eredményei alapján azt kívánom bemutatni, hogy mit tudnak a civilek az egyes nyelvváltozatokról a Munkácsi kistérségben. Olyan kérdésekre szeretnék választ kapni, mint milyen nyelvváltozatokat ismernek, tudják-e mi az a nyelvjárás, a szleng, ők maguk használják-e az egyes nyelvváltozatokat, melyik korosztályra melyik nyelvváltozat használata a legjellemzőbb.

Feltételezésem, hogy a Munkácsi kistérség lakosai tisztában vannak a nyelvváltozatok jelentésével. Úgy gondolom, tudnak róla, hogy ők melyik nyelvváltozatot beszélik és értékesnek tartják azt.

Véleményem szerint a fiatalabb, 17-30 éves korosztályra lesz jellemzőbb a szlengok használata, míg a 30 év felett lévő korosztály egyre kisebb mértékben fogja használni beszédében. Hipotéziseim közé tartozik az is, hogy a nyelvjárás használata pedig inkább a 30 év fölötti korosztályra lesz jellemző. Azonban úgy gondolom, hogy mivel mindegyik nyelvváltozat a magyar nyelvünk része, egyformán értékes és ápolandó hagyomány.

Mindezek mellett azonban azt is feltételezem, hogy az adatközlőket már érte valamilyen megkülönböztetés nyelvhasználatuk miatt.

A kiejtésemet én sem tudom megváltoztatni, mindig hallható lesz a nyelvjárásom, azonban nem is szeretném megváltoztatni, hiszen a nyelvjárás számomra is érték. Nagyon jólesik, ha hasonló nyelvjárásban beszélőkkel találkozom és beszélgetek, biztonságot ad és a hovatartozásomat erősíti. Azonban a nyelvjárás használatának színtereivel tisztában kell lennünk mindannyiunknak. A nyelvjárás megőrzésében nagy szerepet játszanak a magyar tanárok is, hiszen a mi feladatunk az, hogy tudatosítsuk a diákokban mikor, melyik változat a helyes. Ezt azonban mindenképp hozzáadó (additív) szemléletben kell tennünk, tehát nem az alapnyelv helyett tanítva a standard nyelvváltozatot, hanem a diákok otthonról hozott nyelvváltozata mellé. Fel kell hívnunk a tanulók figyelmét a különbségekre, és meg kell értetnünk velük azt, hogy mikor, hol és melyik a helyénvaló (Beregszászi 2012).

I. A NYELVRŐL ÉS A NYELVVÁLTOZATOKRÓL

1.1. A nyelv és nyelvváltozat fogalma

A nyelvet és a nyelvváltozatokat nagyon nehéz elkülöníteni egymástól. Magában a nyelvet nem egyszerű meghatározni, ugyanis önmagában nem is létezik, a nyelv változatokban él és folyamatosan változik is. Ez alapján a nyelvváltozatokat nevezzük egységesen nyelvnek, ami első sorban a kommunikációra szolgál. Nagyon sok egymástól eltérő nyelven beszélő ember érti egymást, azonban az is előfordul, hogy a nyelvjárások miatt azonos nyelven beszélők egyáltalán nem értik meg egymást (Cserniczkó 2018).

„A nyelvváltozatot úgy írhatjuk le, mint a valamilyen szinten közös tulajdonságokat fölmutató nyelvhasználati módok együttesét, amely az éppen releváns szinten elkülönül más nyelvváltozatoktól” (Sándor 1999).

A nyelv a beszélők nyelvhasználatában és nyelvtudásában megjelenő elemek, jelenségek, szabályok rendszere. Ezek alapján a nyelv nyelvtanból, hangállományból és szókészletből áll (Kiss 2007: 6). Minden egyes természetes nyelv nyelvváltozatokból áll, ezek alkotják a nemzeti nyelv egészét. A nyelvváltozatok között alapvetően hatalmas különbség nem figyelhető meg, valahol és valamilyen szinten mindegyik fedi egymást. A legnagyobb különbségek az elterjedésükben, szókészletükben, társadalmi presztízisükben mutatkozik meg (Kiss 2017).

A nyelv különböző rétegekre osztható a társadalmi tagolódás szerint. A nem, a kor, az iskolázottság, a származás, a munkahelyi beosztás függvényében. Ennek megfelelően minden egyes ember többféle nyelvváltozatot ismer és használ.

„A nyelvváltozatok olyan, egymástól többé vagy kevésbé eltérő nyelvi rendszerek, amelyek együttesen tesznek ki egy nyelvet (Keifer 2006).”

A nyelvváltozatoknak két fő típusát különítjük el. Az egyiket a társadalmi rétegződéseknek megfelelően, a másikat a területi tagolódás szerint különíthetjük el. A társadalmi nyelvváltozatok, szociolektusok az egyik csoport, a területi nyelvváltozatok, regiolektusok pedig a másik csoport. A szociolektusokhoz tartozik például a köznyelv is. A regiolektusok legismertebb és legjellegzetesebb típusa a nyelvjárások, dialektusok (Kiss 2017).

1.2. A nyelvváltozatok típusai

Mint minden nyelvnek a magyar nyelvnek is nagyon sok változata ismert. A nyelvet többféle szempont szerint tagoljuk, a területi és a társadalmi kötöttségek egyaránt meghatározzák. Ezek a változatok, a tagolódás összessége alkotja a nyelv egészét.

Ez alapján a magyar nyelvet feloszthatjuk három csoportra. Ilyen nyelvváltozat típus a normatív nyelvváltozat, a területi nyelvváltozatok és a társadalmi nyelvváltozatok is ide tartoznak.

A normatív nyelvváltozat ragaszkodik a szabályokhoz, ide tartozik az irodalmi írott nyelv és a beszélt köznyelv. A területi nyelvváltozatokhoz tartoznak a nyelvjárások, dialektusok, ez a nyelv vízszintes tagolódását jelenti. A társadalmi nyelvváltozatok a nyelv függőleges tagolódásának köszönhetően jöttek létre, ide tartoznak a szociolektusok (csoportnyelvek pl.: diákn nyelv, tolvajnyelv, szleng), szaknyelvek és a hobbinyelv (Sebestyén 1988).

A nyelvváltozatok között azonban éles határ nem figyelhető meg, ugyanis ezek a nyelvváltozatok összemosódnak, egyaránt használhatjuk mindegyiket beszédünkben, különböző helyzetekben.

A csoportnyelvek, belső nyelvváltozatok összességét nevezzük a magyar, nemzeti nyelvnek. Ezeket egy korábbi felosztás szerint a következőképp csoportosítják:

1. Normatív nyelvváltozat
 - a) irodalmi nyelv: írott változat (pl.: szépirodalmi nyelv, sajtónyelv)
 - b) köznyelv: beszélt változat (pl.: színpadi, szónoki nyelv, hétköznapi beszéd)
2. Területi nyelvváltozat – szóbeli nyelvváltozat, egy adott területre jellemző, nyelvjárástípusok.
3. Társadalmi nyelvváltozatok (csoportnyelvek)
 - a) szaknyelvek: foglalkozásokra jellemző írott és beszélt változat (orvosi nyelv, mesterségek nyelve)
 - b) hobbinyelvek: szabadidős foglalkozások, szórakozások nyelvváltozata (sportnyelv, játékok nyelve)
 - c) életkori nyelvváltozatok: a szocializáció egyes szakaszaiban használt nyelvváltozatok (pl.: dajkanyelv, diákn nyelv, katonai nyelv)
 - d) argó (tolvajnyelv, szleng) (Sebestyén 1988).

Kiefer Ferenc meghatározása alapján „a nyelvváltozatok olyan, olyan egymástól többé vagy kevésbé eltérő nyelvi rendszerek, amelyek együttesen tesznek ki egy nyelvet” (Kiefer 2006).

Kiefer felosztása szerint a magyar nyelvben három nyelvváltozat-típust különböztethetünk meg:

- a területi nyelvváltozatok (ide a nyelvjárások és a regionális köznyelvek tartoznak),
- a társadalmi nyelvváltozatok (a csoport- és a szaknyelveket sorolják ide),
- a köznyelvi nyelvváltozatok (ezek pedig az írott és a beszélt köznyelvet foglalják magukban) (Kiefer 2006).

1.2.1. Mit nevezünk köznyelvnek?

A magyar nyelv sokféle változata ismert. Mint minden egyes nyelv anyanyelvünk is több szempont alapján tagolható. Tudjuk jól, hogy nem egyformán beszélnek az ország egyes részein és a határon túl. Azonban ezek az apró eltérések ellenére a magyarul beszélők megértik egymást, nincsenek olyan nagy eltérések, mint például a kínai nyelvénél, ahol a két különböző nyelvjárásban beszélő nem érti meg egymást. Tehát területenként a köznyelv mellett megjelennek a nyelvjárások. A nyelvjárás és a köznyelv sem áll olyan távol egymástól, hogy ne legyenek kölcsönösen érthetőek. A magyar írott köznyelv több nyelvjárás ötvözéséből született (Kiefer 2006).

Mint ahogy említettem a nyelvváltozatok összességét nevezzük nemzeti nyelvnek. Ennek a nemzeti nyelvnek egyik fő típusa az írott és beszélt köznyelv, irodalmi nyelv, a standard nyelvváltozat. Ezt a nyelvváltozatot tekintik a magyar nyelvben az alapnak, ez a követendő minta. A sajtó nyelve, a szépirodalom nyelve, a hivatalos ügyintézés nyelve. Ez egy egységes szabályrendszer, ami kialakult a történelem során. Ez alapján jönnek létre a helyesírási szabályok és szabályzatok. Az irodalmi nyelv a szépirodalom nyelve mellett, az irodalomnak a kiművelt, egységes, igényes nyelvét jelenti. Az irodalmi nyelv legkiműveltebb, legárnyaltabb változata a szépirodalmi nyelv. Ezek mellett azonban létrejöttek úgynevezett regionális irodalmi- és regionális köznyelvek is, például Erdélyben, a Dunántúlon vagy Debrecen környékén (Fülöp 2000).

A köznyelv az a nyelvváltozat, amelynek sem területi, sem társadalmi korlátozottsága nincs, mint például a nyelvjárásoknak. A köznyelv a legkiműveltebb nyelvváltozat, amelyet a nyelvet beszélők legtöbbször ismer és birtokol. Mintaként tekintenek a köznyelvre, a nyilvános nyelvhasználat formájára, ezt használjuk a hivatalos ügyintézésben, oktatásban, a szépirodalom nyelve. Ez egy ünnepélyes, választékos nyelvhasználat, van írott változata (Kiss 2018).

Van egy átmeneti sáv a köznyelv és a nyelvjárás között. A köznyelvnek a nyelvjárásra gyakorolt hatása, a nyelvjárási beszélőknek a köznyelvi mintához igazodása hozta létre ezt a sajátos sávot, amit regionális köznyelvnek nevezünk. Ez a köznyelvi szerepkörű, de regionális, vagyis nyelvjárási vonásokat mutató, sajátos köztes nyelvhasználat. Összességében tehát, köznyelvi nyelvhasználat, amely nyelvjárásiasságot hordoz magán (Kiefer 2006).

1.2.2. Mit nevezünk nyelvjárásnak?

A nyelvjárás elkülönítése nem egyszerű feladat. A nyelv változatokban él és folyamatosan változik. Vannak nyelvek, amelyeket önálló nyelvnek tekintünk, míg másokat nyelvjárásoknak. Azonban az is előfordul, hogy bizonyos nyelvváltozatokat önálló nyelvnek tekintünk, míg másokat egy adott nyelv nyelvváltozatának (Kiss 2017).

A nyelvjárás a latin eredetű dialektus szóból származik. A legáltalánosabb meghatározások alapján egy adott nyelv változata, amely a beszélt nyelv területének csak egy részén használatos. Ezzel szemben a társadalmi nyelvváltozatok nem területi, hanem társadalmi kötöttségűek (rétegnyelvek, csoportnyelvek), illetve a köznyelvi nyelvváltozatokkal szemben, amelyet területi és társadalmi korlátok nélkül használhat mindenki az egész nyelvterületen (Kiefer 2006).

„A mindennapos magyar nyelvhasználatban nyelvjárás a területi alapon elkülönülő, elsősorban a falvakban használt és a köznyelvtől eltérő nyelvváltozatot értjük” (Sándor 2011: 181).

Az egyik legátfogóbb meghatározás Kiss Jenőtől ered. A magyar nyelvközösség körében nyelvjárás alatt a területi alapon elkülönülő nyelvváltozatokat értjük, többek között a falvakban használt, köznyelvtől eltérő nyelvi formákra kell gondolnunk (Kiss 2003).

A köznyelvet tudatos, intézményes keretek között sajátítja el a beszélő, a nyelvjárást ezzel ellentétben spontán, önállóan sajátítjuk el. Továbbá, a köznyelvvél ellentétben a nyelvjárás csak beszélt nyelvi változat. A falusi lakosság körében általában elsődleges nyelvváltozatként elsajátított, napi szinten használt egymás közötti kommunikációra.

A legfontosabb kategóriák, amik a nyelvjárás meghatározásában segítenek:

- rendszerváltozat (a nyelvjárás rendszer egy nyelven belül)
- területi kötöttség (a többi nyelvváltozattal szemben használata helyhez kötött)
- standardizáltság hiánya (nem normalizált nyelvváltozat, nincs írásos változata, beszélt nyelvi változat, társadalmi szerepköre kisebb, presztízse alacsonyabb)

- korlátozott kommunikációs érvényesség (csak szóbeli közlésben és meghatározott beszédhelyzetekben használják) (Kiss 2003).

A magyar nyelv különböző területein különféleképpen beszélnek, hiszen „minden természetes nyelv nyelvjárásokban éli életét, s mindegyiknek megvan a szerepe az adott közösség kommunikációs tevékenységében, tehát megvan a nyelvjárások létjogosultsága is” (Sándor 2011: 181).

A nyelvjárások között a település méretétől függően is van különbség. Megkülönböztetünk kis-, közepes- és nagy területű nyelvjárásokat. Kis területűeknek tekintjük az egyes településekhez kötötteket, ezeket helyi nyelvjárásnak nevezzük. Ide tartozik a falvak, kisvárosok nyelvjárása. A közepes területű nyelvjárásokat az egymáshoz közel lévő helyi nyelvjárások alkotják, ezeket nevezzük nyelvjárás csoportnak. Ilyen például a rábaközi, a szigetközi vagy a háromszéki székely nyelvjárás is. A nagy területű nyelvjárásokat nevezzük nyelvjárás régióknak, amely több nyelvjárás csoportot foglal magába (Kiefer 2006).

A magyar nyelvnek is számos változata ismert. Juhász Dezső A magyar nyelvjárások atlaszában adatai alapján a nyelvjárás régiókat a következőképpen különítette el:

- I. Nyugat-magyarországi nyelvjárás terület
- II. Közép-dunántúli-kisalföldi nyelvjárás terület
- III. Dél-dunántúli nyelvjárás terület
- IV. Dél-alföldi nyelvjárás terület
- V. Palóc nyelvjárás terület
- VI. Tisza-Körös-vidéki nyelvjárás terület
- VII. Északkeleti nyelvjárás terület
- VIII. Mezőségi nyelvjárás terület
- IX. Székely nyelvjárás terület
- X. Moldvai nyelvjárás terület

Mindezek után azzal is tisztában kell lennünk, hogy a kárpátaljai nyelvjárás a magyarországi nyelvjárás területét északkeleti nyelvjárás régiójához tartozik. Az északkeleti nyelvjárás régió nagyrésze Magyarország határain kívül esik, Ukrajna, Románia és Szlovákia területeire (Dudics – Gazdag 2020).

1.2.3. Mit nevezünk szlengnek?

A szlenghez a társadalomban egy negatív megítélés párosult. Gyakran hallom azt a véleményt, hogy nem szép, a nagyvárosokban beszélnek így, a nyelv megromlott változata.

A mai napra azonban egyre inkább kezd elterjedni a fiatalok beszédében a szleng szavak használata, a rövidítések, egy-egy bizonyos kifejezés, amit csak egy adott csoport, közösség ért.

Koltói Ádám a következőképpen fogalmazott: „praktikus viselet a farmer. De azért nem illik ebben az univerzálissá tett divatszerelésben elmenni színházba, esküvőre, temetésre, nemzeti ünnepre. Át kell öltöznünk. Nyelvileg is. Az alkalomhoz méltóan kell megjelennünk és beszélnünk” (Koltói 1994: 182). Összességében nincs baj se a szleng használatával, se a nyelvjárással, csak tudnunk kell melyiket hol, és mikor kell használnunk.

A szlenget sokféleképpen szokták nevezni, szinonimaként tekinthetünk a tolvajnyelv, argó, jassznyelv, zsargon, diáknyelv, koldusnyelv kifejezésekre. Mindegyik megnevezése ismert és használatos, és nagyban fedik egymást. A mai napra azonban a legelterjedtebb megnevezése a szleng lett. A szleng egyik legjelentősebb funkciója a csoportkohézió, a csoportösszetartása, más csoportoktól való elkülönítése. Egy adott kifejezést csak az a csoport ért és használ, titkos nyelvnek is nevezhető abban a közösségben (Parapatics 2013).

Míg korábban a tolvajok körében elterjedt nyelvváltozatra, vagy a börtönszlengre használták leggyakrabban a szleng kifejezést, mára már a fiatalok nyelvváltozatát értjük alatta. Leginkább a fiatalok között elterjedt és nagyon kedvelt beszédmódot értjük alatta. Nyelvtana azonos a köznyelvvél, csak a szókincsben vannak eltérések (Parapatics 2013). Kis Tamás úgy fogalmazott a szlenggel kapcsolatban, hogy „az egyén verbális lázadása a hierarchia ellen”, avagy nyelvében tiltakozik a nemzet. Tehát amikor nem tudjuk kifejezni a lázadást nyíltan, akkor alkalmazzuk a szlenget.

Az, hogy leginkább a fiatalok nyelvváltozatát értjük alatta, nem jelenti azt, hogy csak a fiatalok, tolvajok vagy nagyvárosiak beszédében jelenhet meg, előfordul bárki nyelvhasználatában, sokszor nem is tekintünk rá konkrétan szlengként, pl.: felmegy a pumpa, járgányt bütyköl, kiborul a nagyfőnök süket dumájától ezek is mind szlengnek, mégis sokkal inkább hétköznapi beszédnek tekintjük (Péter 1980).

II. A KÉRDŐÍV SZERKEZETE, A KUTATÁS MENETE

A felmérés elvégzéséhez a kérdőíves módszert választottam. A kérdőívemet online, a Google űrlap segítségével hoztam létre. Ezt a módszert véltem a legegyszerűbben megvalósíthatónak, ugyanis így a leggyorsabb elérni nagyszámban az adatközlőket.

Kérdőívemmel azt szerettem volna felmérni, hogy a Munkácsi kistérség lakosai mit tudnak a nyelvváltozatokról. Tisztában vannak-e a köznyelv, nyelvjárás és szleng fogalmával? Hogyan vélekednek mindezekről? Van-e valamilyen negatív élményük valamelyik kapcsán?

A kérdőív összeállításakor törekedtem a logikus felépítésre. Először az általános adatokra kérdeztem rá, majd pedig a konkrét nyelvváltozatokkal kapcsolatos kérdésekre tértem át. A kérdőív összesen 31 kérdésből áll, a kérdések között van feleletválasztós, rövid választ igénylő, illetve hosszabb, kifejtős választ igénylő is.

Kérdőívem kitöltése teljesen anonim, figyeltem adatközlőim névtelenségére.

A kérdőív kitöltésénél hat korcsoportot határoztam meg: 17-20, 21-30, 31-40, 41-50, 51-60, 61+ év. A gyűjtést online valósítottam meg, a kérdőívet a Facebook és a Messenger segítségével osztottam meg a kitöltőkkel.

Kutatásom során a nyelvváltozatokkal kapcsolatos ismereteket mértem fel, és ehhez kapcsolódó kérdéseket tettem fel.

Feltettem kérdésként a nyelvjárás, szleng, köznyelv kifejezések meghatározását. Egyik kérdésben meg kellett határozni, hol melyik nyelvváltozatot használják a leggyakrabban. Miként vélekednek az egyes nyelvváltozatok beszélőiről, illetve érte-e őket valamilyen negatív megkülönböztetés a nyelvváltozatuk miatt. Végül pedig azzal a kérdéssel zártam, hogy a médianak van-e valamilyen hatása a nyelvváltozatok alakulására.

III. A GYŰJTÉS KÖRÜLMÉNYEIRŐL. AZ ADATKÖZLŐK SZOCIOLÓGIAI JELLEMZŐIRŐL

Felmérésemet a Munkácsi kistérségben végeztem. A Munkácsi kistérség lakosainak nyelvvaltozatról való ismereteit vizsgáltam egy kérdőíves felmérés keretein belül.

Kutatásomat a civil lakosság körében végeztem. Jelen helyzetben civileknek nevezzük azokat az embereket, akik nem nyelvészek. A nyelvvaltozatok kutatásában tehát nem professzionális kutató vesznek részt, hanem a nyilvánosság bevonásával történik a felmérés. Ennek következtében kutatásom során én is törekedtem arra, hogy mindenki számára érthető és egyértelmű kérdéseket tegyek fel (Karmacsi – Márku – Máté 2022).

2020-ban a decentralizációs reformot követően Ukrajna városi és falusi önkormányzatai kistérségekbe szerveződtek. Ennek következtében Kárpátalja 13 járása helyett 6 új járást alakítottak ki és ebben a 6 járásban 64 kistérség szerveződött. A munkácsi járás 13 kistérségének egyikében, a Munkácsi városi kistérségben végeztem a felmérésemet. Ezen felosztás alapján 18 település tartozik a Munkácsi kistérséghez: Bárdháza, Kissarkad, Dercen, Drágabártfalva, Dávidfalva, Beregkisalmás, Várkulcsa, Lóka, Makarja, Munkács, Maszárfalva, Alsókerepec, Újdávidháza, Pósháza, Pisztraháza, Romocsafalva, Fornos, Alsóschönborn (URL2).

A felmérés elkészítéséhez a kérdőíves módszert választottam. A kérdőívet online formában, a Google űrlap segítségével hoztam létre, amit az adatközlőim szintén online formában tölthettek ki. Kérdőívemmel a civilek nyelvvaltozatokkal kapcsolatos ismereteit mértem fel.

A Munkácsi kistérség legtöbb települése ukrán anyanyelvű. Kutatásomat a magyar lakta településeken végeztem, kitöltőim leginkább fornosi, derceni és munkácsi lakosok voltak. Ezek mellett kitöltötte még néhány személy, a korábbi felosztás szerinti Munkácsi járás lakosai közül is.

Kárpátalján már korábban is foglalkoztak a nyelvvaltozatok vizsgálatával, a nyelvjárásokhoz való viszony felmérésével. Dudics Lakatos Katalin középiskolások és pedagógusok között végzett nyelvi, nyelvjárási attitűd felméréséhez kapcsolódó kutatásokat (Lakatos 2008, Lakatos 2009).

Munkám jelentősebb kutatópontjai Fornos, Dercen és Munkács voltak. A következőkben röviden bemutatom ezeket a településeket.

Fornos a Munkácsi kistérség egyik magyarlakta települése, Munkácstól délre, 9 km-re fekszik. A 2001-es népszámlálás adatai alapján lakossága 1455 fő (Molnár-Molnár D.:

2005). Fornos teljes lakosságának 98%-a magyar nemzetiségű. A falunk lakóinak 96%-a református vallású. A települést először 1335-ben említik Fornos néven, közigazgatásilag önállóvá 1995 után vált. A falu neve régi magyar személynévből ered (URL3).

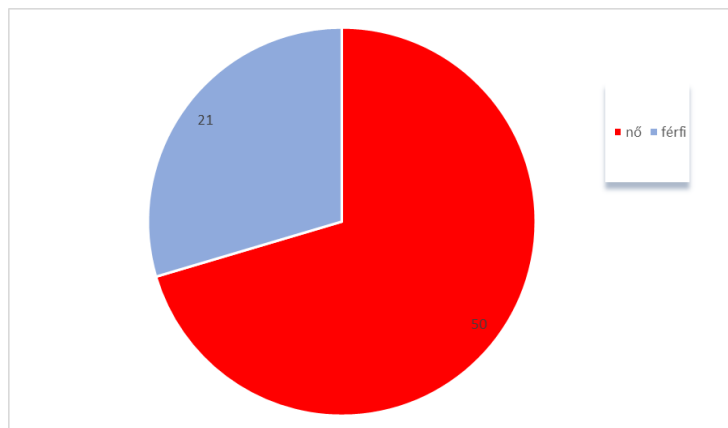
Dercen község szintén Munkácstól délre található, a Szernye mocsár északi részén fekszik. A Munkácsi kistérség egyik legnépesebb magyar községének tekinthető. A 2001-es népszámlálás adatai alapján Dercen lakossága 2793 fő, ebből 2727 fő magyar (Molnár-Molnár D.: 2005). A falu lakói 96%-ban református vallásúak (URL4).

Munkács város Ungvártól 42 km-re délkeletre, a Latorca folyó partján fekszik. A 2001-es népszámlálás adatai alapján a város lakossága 81 600 fő (Molnár – Molnár D. 2005). A lakosság 8,5%-át teszik ki a magyarok, azaz 6900 fő. A város sokszínű népeségének köszönhetően a vallás is sokrétű, többek között vannak római katolikusok, ortodox és református vallásúak is (URL5).

IV. A FELMÉRÉS EREDMÉNYEI

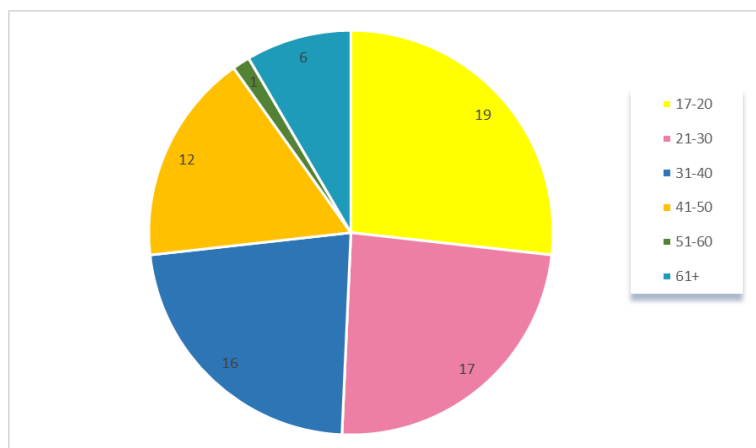
Kutatásom során 71 adatközlő segítette a munkámat. A jelenlegi helyzetben nagyon nehéz volt elérni az adatközlőket, még online körülmények között is, többszöri próbálkozás után is, csak 71-en töltötték ki a kérdőívetet.

Nemek szerinti felosztás alapján 50 nő és 21 férfi vett részt a kutatásban.

1. ábra Az adatközlők nemek szerinti megoszlása

Életkor megadásánál 6 korcsoportot határoztam meg. Ez alapján az életkor szerinti megoszlás a következőképpen alakult: 17-20 év között 19 adatközlő, 21-30 év között 17 kitöltő, 31-40 év közötti korosztályból 16-an, 41-50 évesek közül 12-en, 51-60 év között egy kitöltés volt, 61 év fölött pedig 6-an töltötték ki a kérdőívetet.

2. ábra Életkor szerinti megoszlás

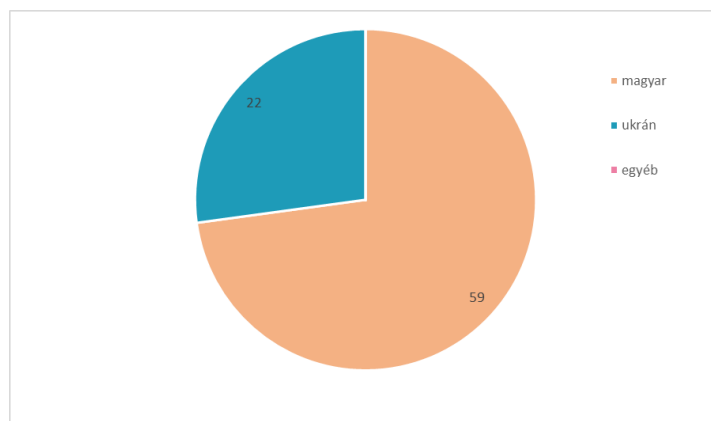
Születési hely	Adatközlők száma
Fornos	42
Dercen	13
Munkács	7
Beregrákos	3
Barkaszó	1
Szernye	1
Gát	1
Beregszász	1
Nyíregyháza	1
Debrecen	1

1. táblázat Az adatközlők születési helye

Kutatásomat a Munkácsi kistérségben végeztem, adatközlőim több mint fele, 42 személy fornoszi születésű, a többi kitöltő a környező településeken született, de ma már a Munkácsi kistérség valamelyik településén él, házasodás által. Kitöltőim között jelentős számban voltak derceni születésűek, 13 személy, illetve 7 munkácsi születésű, a többi településről egy két kitöltés volt. Nyíregyházán és Debrecenben születettek 21-30 év közötti fiatalok, akik ugyan kárpátaljaiak, de a jobb körülmények végett Magyarországon születtek.

Adatközlőim szinte 100%-ban magyar anyanyelvűek, ugyanis 70 személy jelölte meg anyanyelvét magyarnak és egy személy volt, aki az egyéb lehetőséget választotta. A 71 kitöltőből 4 jelölte a magyar mellett anyanyelvének az ukránt is, ebből tehát arra következtetek, hogy 4-en a magyar mellett anyanyelvi szinten beszélnek az ukránt is.

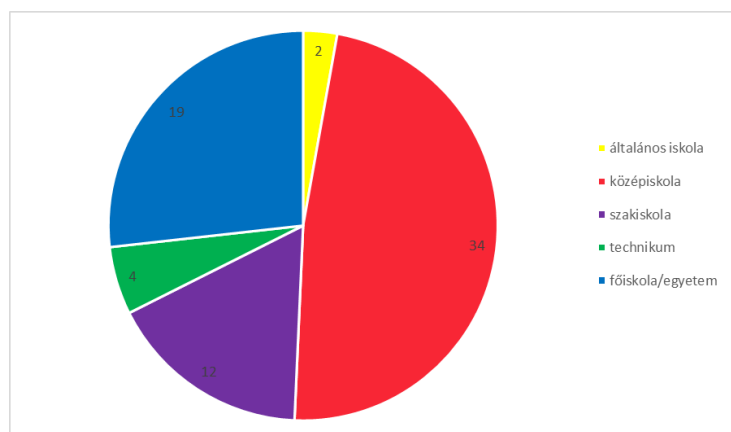
A nemzetiséget tekintve 59 kitöltő jelölte magát magyar nemzetiségűnek, 22 kitöltő pedig ukrán nemzetiségűnek. Ezek alapján tehát 10 olyan személy volt, aki magyar és ukrán nemzetiségűnek is vallotta magát egyaránt. Azonban az is elképzelhető, hogy a nemzetiség és állampolgárság fogalma nem mindenki számára egyértelmű és tisztázott dolog.

3. ábra Nemzetiség szerinti megoszlás

Az általános tudnivalókhöz kapcsolódóan következő kérdésem adatközlám tanulmányinak nyelvére vonatkozott. Arra kérdeztem rá, hogy milyen nyelven végezték tanulmányikat. 64-en jelölték azt, hogy magyarul, 19-en jelölték, hogy ukránul és 4 személy jelölte az egyéb kategóriát. Tehát, többen is voltak, akik végezték tanulmányaikat legalább két nyelven, magyarul és ukránul.

A tanulmányokhoz kapcsolódóan a legmagasabb iskolai végzettséget kérdeztem még meg.

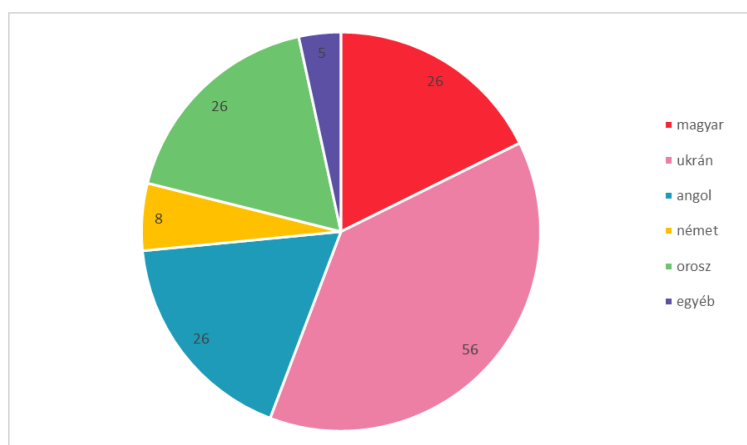

4. ábra. Adatközlők legmagasabb iskolai végzettsége

A kitöltők legnagyobb részének legmagasabb iskolai végzettsége a középiskola, 34 fő jelölte ezt. 19 személy rendelkezik valamilyen főiskola/egyetemi végzettséggel, 12 főnek a legmagasabb végzettsége a szakiskola, 4 főnek a technikum a legmagasabb végzettsége, 2 fő pedig még csak általános iskolai végzettséggel rendelkezik

A következő kérdés arra irányult, hogy anyanyelvükön kívül még milyen nyelven beszélnek adatközlőim. Legnagyobb arányban az ukránt jelölték, 56 fő beszél anyanyelvén kívül ukránul. 26 fő jelölte, hogy anyanyelvén kívül beszél még angolul és szintén 26 fő válaszolta azt, hogy anyanyelvén kívül még oroszul is beszél. 25-en vallották, hogy anyanyelvükön kívül beszélnek még magyarul. 8 kitöltő mondta, hogy anyanyelvén kívül

beszél még németül, illetve öten jelölték az egyéb lehetőséget. Ebből arra a következtetésre jutottam, hogy szinte mindegyik adatközlő beszél anyanyelvén kívül még valamilyen szinten más nyelven is.

5. ábra Anyanyelvén kívül milyen nyelven beszél?

A következő kérdésem kicsit személyesebb hangvételű volt. Azt a kérdést tettem fel az adatközlők számára, hogy mit jelent a számukra a magyar nyelv? A leggyakoribb válasz az volt, hogy az anyanyelvet jelenti számukra.

Az anyanyelv meghatározása sokféleképpen fogalmazható meg. Gósy Mária úgy fogalmazott az anyanyelvről, hogy ez egy olyan kommunikációs eszköz, amit elsőként sajátítunk el, két nagy folyamata van, a beszédprodukción és a beszédmegértés. Mint magában a szóban is benne van, a szüleinktől, édesanyánktól elsajátított, megtanult nyelv, nyelvváltozat (Gósy 2018: 29 – 35). A magyar nyelv az anyanyelvet jelenti sokak számára, mivel érzelmi színezete van, születésünktől fogva ezen a nyelven beszélünk, ezen a nyelven tudjuk a legjobban kifejezni magunkat, ezen gondolkodunk.

Az anyanyelven kívül, volt, aki így határozta meg azt, hogy mit jelent a számára a magyar nyelv:

„Gondolataim kifejezésének legcsodásabb módja a beszéd, főleg, ha magyarul tehetem, idegen, más nyelvet beszélő környezetben tudjuk a legjobban értékelni az anyanyelvünket, szóval számomra a magyar nyelv egy kincs.”, „A magyar nyelv különleges és szép, nagyon sok szó alkotja. A magyar nyelv segítségével sokszínűvé válik a beszédünk és olyan kifejezések állnak rendelkezésünkre, amelyek más nyelvekben nincsenek jelen.”, „Kulturális elem”, „Azt, ahol élek, így gondolkodom, egy szabad világot, hogy még az unokáim unokáinak a dédunokái is szabadon beszélhessék ezen a földön!”, „Anyanyelv, érték, kincs.”, „Egy csoda, hogy ez az anyanyelvem: erő, menedék, bölcső, haza, fény, mely segít, utat mutat!”, „Anyanyelvem, mindenem, ezt adom

tovább gyerekeimnek, tanítványaimnak.”, „A magyar nyelv - az anyanyelvem. Az a nyelv, melyen gondolkodok, imádkozok, az a nyelv, mellyel megismerem a világot, ezen a nyelven olvasok, így ismerem meg az írók, költők világát, gondolatát. A magyar nyelv számomra sokkal több, mint pusztán egy kommunikációs eszköz. Az identitás és az önkifejezés központi eleme. Összességében a magyar nyelv számomra egy olyan eszköz és közeg, amelyben otthonosan érzem magam, és amely lehetővé teszi számomra a személyes és kulturális kifejezést.”

Többen mondták azt, hogy számukra a magyar nyelv önkifejezést, hovatartozást vagy identitást jelent:

„Az identitásomat, a hovatartozásomat. A családom, baráti és gyülekezeti közösségem nyelvét, amit gyermekeimnek is minél tisztábban szeretnék megtanítani, örökségül hagyni.”, „A magyar nyelv elsősorban az anyanyelvem, ezen a nyelven beszélek, fejezem ki érzéseimet, gondolataimat. Számomra identitást, kulturális és történelmi örökséget jelent.”, „Számomra a magyar nyelv a legszebb nyelvet jelenti, azt a nyelvet, amelyre büszke vagyok, mert egyben a hovatartozásomat is jelenti.”, „Önkifejezést anyanyelven.”, „Az identitásomat”, „Önmagam kifejezését, és egyben anyanyelvemet is”

Sokan tekintenek a magyar nyelvre kommunikációs eszközként, legpontosabb kifejezőeszközként:

„A nyelv, amin gondolkozok, beszélek.”, „Az anyanyelvem, amelyen először megszólaltam, és amit nap mint nap használok.”, „Ezt beszélem, ezt tanultam, ez az anyanyelvem, vagyis nagyon sokat.”, „Ez az anyanyelvem, így tudom magam a legjobban kifejezni.”, „Az a nyelv, amelyen a legjobban ki tudom fejezni magam.”, „Amin ki tudom fejezni gondolataimat.”, „A társalgáshoz szükséges alapot”, „Az logikus gondolkodást és alapismeretet”, „Anyanyelvem, legfőbb kommunikációs eszközöm”

Kitöltőim között néhányan a legszebb, legkedvesebb, legfontosabb jelzőkkel is illették a magyar nyelvet:

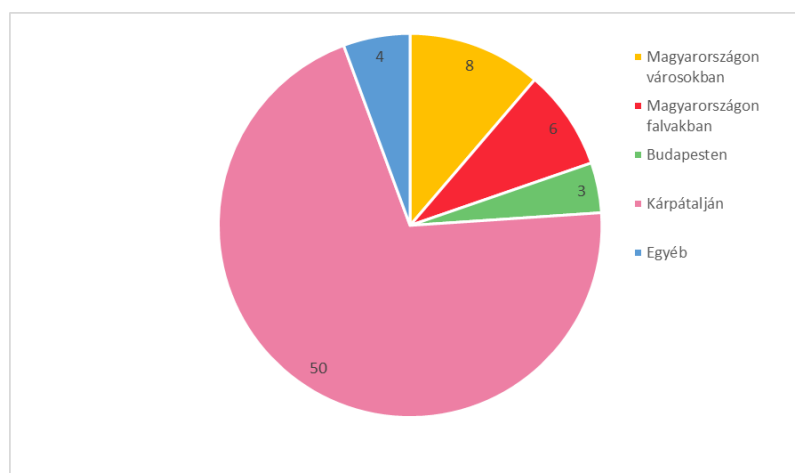
„Az anyanyelvem, számomra a legszebb nyelv”, „édes anyanyelv”, „Az anyanyelvem, ezt használom a kommunikációm során, ez a legfontosabb számomra.”, „anyanyelvem, így fontos számomra, és számomra a legszebb”, „a legeslegszebb nyelv”, „Ez az anyanyelvem, számomra a legkedvesebb nyelv.”

Sokak számára jelenti a magyar nyelv az otthont, a hazát, a biztonságot és többen is írták, hogy számukra a mindent jelenti ez a nyelv:

„Az otthont”, „a hazám”, „haza”, „az Anyanyelvem a magyar Nemzet fennmaradását”, „számomra a minden”, „mindent”, „mindent, a személyiséget”, „biztonságot”

A következő kérdésem arra irányult, hogy hol beszélnek a legszebben magyarul? Négy konkrét kategóriát határoztam meg, Magyarországon városokban, Magyarországon falvakban, Budapesten, Kárpátalján és megadtam egy egyéb kategóriát is.

A kitöltők nagyrésze azt jelölte, hogy Kárpátalján beszélnek a legszebben magyarul, 50 fő vélekedett így. 8 adatközlő válaszolta azt, hogy Magyarországon városokban beszélnek a legszebben, 6-an mondták, hogy Magyarországon falvakban, 3 személy szerint Budapesten beszélnek a legszebben, és 4-en jelölték az egyéb kategóriát.

6. ábra Hol beszélnek a legszebben magyarul?

A következő kérdésben arra kértem a kitöltőket, hogy röviden indokolják meg, miért gondolják úgy az előző kérésre adott válaszukat. Erre a kérdésre 60 válasz érkezett, 11 személy nem válaszolt erre.

Sokan voltak, akik úgy gondolták, hogy Kárpátalján beszélnek a legszebben, ezt pedig úgy indokolták, hogy mivel ez a sajátunk, ez a miénk, ez a legszebb. Többen vélekedtek úgy, hogy itt még eredeti változatában él a magyar nyelv, nyelvjárási elemek pedig színessé vagy ahogy többen is fogalmaztak „ízessé” teszik.

Azok, akik azt jelölték, hogy szerintük Kárpátalján beszélnek a legszebben, a következőképpen indokolták meg, hogy miért gondolják így:

„Mert szerintem ez a terület különleges nyelvi sokszínűséget és gazdagságot tartalmaz. Itt találkozunk a különböző magyar dialektusokkal és nyelvjárásokkal, amelyek egymást gazdagítják és kölcsönösen befolyásolják. Ez a változatosság és az együttélések eredménye olyan nyelvi környezetet teremt, amelyben a magyar nyelv különleges gazdagsága és kifejezőereje teljes mértékben kibontakozhat. A nyelvjárások által

kölcsönözött szavak és kifejezések gazdagítják a beszédet, lehetővé téve, hogy még pontosabban és színesebben fejezzük ki gondolatainkat és érzéseinket. Ezáltal a magyar nyelv itt nem csupán egy kommunikációs eszköz, hanem egy olyan kulturális örökség, amelyben úgy gondolom, hogy a sokszínűség és az együttélés különleges harmóniát teremt.”, „Magyarországon már nagyon *"új"* a magyar nyelv, és Kárpátalján nagyon sok szép régebbi szót megőriztünk és használunk is, illetve a tájszólások még szebbé és eredetibbé teszik a nyelvünket”, „A kárpátaljai nyelvjárás a legszebb művelése a magyar nyelvnek mivel megtalálhatóak benne azok a különleges kulturális elemek, amelyek Magyarországon feledésbe merülnek.”, „Csak úgy, mint Erdélyben vagy Felvidéken, úgy Kárpátalján is *"ízesen"* beszélünk, ami szerintem sokkal színesebb és változatosabb, mint a nagyvárosi *"szleng"* beszéd.”, „A magyarországi magyar már nagyon uniós és másnéven szleng nyelven beszél. Az otthoni magyarok még régies tájszólással, illedelmesen.”, „Számomra a kárpátaljai magyar a legszebb, mivel egyrészt én is ezt beszélem, másrészt mert a rengeteg tájszólás széppé teszi.”, „Beregrákoson és máshol is Kárpátalján vannak tájszólások, ami egyedi. Ezért szerintem legszebb a kárpátaljai magyar nyelv.”, „Úgy gondolom a kárpátaljai emberek beszéde sokkal színesebb, ezáltal pedig sokkal szebb is, főleg a sok nyelvjárás miatt.”, „Kárpátalján nagyon sok más nyelv hatott és hat a magyar nyelvre. Vannak szavak, amiket csak a kárpátaljaiak értenek.”, „Itt Kárpátalján nem beszélünk annyira szlengben, több hagyományos kifejezést használunk, mint az Anyaországban élők.”, „Azért, mert a kárpátaljai magyar nyelvben érezhető a nyelvjárások megléte, ami különlegessé teszi”, „Kárpátalja a Hazám, ez olyan, hogy mindegyik szülőnek az ő gyereke a legjobb, legszebb!”, „Tiszta magyar beszéd a nagy városokban sok már a mindenféle szleng”, „Kárpátalján őrzik a magyar nyelvet, még a tájszólás sem sokat változtat rajta”, „Nem véletlenül vált az északkeleti nyelvjárás a sztenderd nyelvvé”, „Én itt lakom és számomra ezen a helyen beszélnek a legszebben”, „Nagyon szép tájszólással beszélnek Kárpátalján a magyart”, „A tájszólás, illetve a különleges szóhasználat miatt”, „Azért, mert ez a közvetlen környezetünk beszél”, „Nekem a mi kárpátaljai nyelvünk a legszebb”, „Mert számomra a mi tájszólásunk a legszebb!”, „Magyarországon jártam ott dicsértek meg.”, „Lehet, hogy nem helyesen beszélünk, de ez a miénk”, „Nekem ez a legszebb mivel itt élek”, „Számokra ez a legkedvesebb”, „Születésem óta ezt beszélem”, „Mert ez a szülőföldem”, „Szerintem mindenki számára ott beszélnek a legszebben magyarul, ahol él”, „Mindenki úgy gondolja, ahonnan származik ott beszélnek a legszebben”, „Minden tájegységnek megvan a maga szépsége.”

Voltak néhányan, akik úgy vélték, hogy Magyarországon városokban beszélnek a legszebben. Többnyire a megfogalmazásra és kiejtésre irányultak az indoklások, úgy gondolom, tapasztalat lehet, hogy a magyarországiak másként beszélnek, vagy esetleg valamilyen negatív élmény hatására tekintik ezt jobbnak a sajátjukénál.

„Szébb a nyelvjárásuk, másként fogalmazznak”, „Helyesen használják a ragozásokat”, „Teljesen más szavakat használnak”, „Itt beszélnek a leghelyesebb”, „Úgy gondolom ezt több tényező is befolyásolja, véleményem szerint azért magyarországi városokban, mivel falvakban és kisebb településeken, vagy akár Kárpátalján, az emberek többsége dialektussal beszél.”, „Ők az anyaországban élnek”

Néhány adatközlő szerint Magyarországon városokban beszélnek a legszebben, mivel ez tükrözi leginkább a magyar nyelvet eredeti formájában, kevesebb a nyelvjárási elem, de még nem jelenik meg annyi szleng sem.

„A magyar falvakban még nem használnak annyi idegen szót, szlenget. Sok régi szóval is találkozhatunk.”, „Szépen kifejezően beszélnek”, „Megmarad a nyelv autentikus formája, kevésbé befolyásolják más nyelvek hatásainak, mint a városokban.”, „Legszebb szófordulatokat használják”

Két indoklás érkezett azzal kapcsolatban, hogy szerintük miért Budapesten beszélnek a legszebben:

„Szerintem a köznyelv a legszebb, azt pedig inkább Budapesten használják”, „Egyetemen tanulok itt, a tanárok annyira szépen beszélnek, hogy elképesztő, de ha átlagosan kell nézni akkor nem tudom”.

Voltak, akik az egyéb lehetősége választották, mégpedig azért, mert szerintük mindegyik egyformán, vagy a maga módján, szép és helyes:

„Minden tájon a maga íze, jellegzetessége teszi széppé nyelvünket”, „Minden nyelv és nyelvjárás egyformán szép, nincs olyan hely, ahol szebben, vagy csúnyábban beszélnek.”, „Mindenhol, szerintem nincs olyan, hogy egyik helyen szebben beszélnek, mint a másikon.”, „Minden magyar helységben, szép a magyar beszéd”.

Ide kapcsolódóan egy dalrészlet jutott eszembe, „...mert nincsen határ ottan, ahol egy nyelvet beszélnek”. Különbség bár van a beszédünkben, de megértjük egymást és a magyar nyelv az, ami összeköt minket.

Következő kérdésemben a kárpátaljai magyarok beszédére tértem ki konkrétan. A hogyan jellemeznék a kárpátaljai magyarok beszédét kérdésre szerettem volna választ kapni. Mind a 71 adatközlő válaszolt a kérdésemre valamilyen formában. Többen illették a szép, az egyedi és a különleges jelzőkkel. Volt, aki sokszínűnek, változatosnak találta.

Többen is kitértek arra, hogy tájnyelvi elemeket tartalmaz, illetve megjelennek benne szláv kölcsönszavak is.

„Sokfélének mondanám, mivel keverednek a nyelvek, tehát a nyelvi közegben megjelenő sokféle hatás és befolyás bővíti a beszédjüket/beszédünket különféle kifejezésekkel és szavakkal. A kölcsönözött szavak és nyelvi elemek által szerintem a kárpátaljai magyar beszédben egyesül a hagyomány és az újítás.”, *„Vannak jobban rosszabban beszélők, de a lényeg, hogy megtanulnak magyarul és tovább viszik. Ismerek több embert, aki Kárpátaljáról és sokkal nagyobb szókészlettel rendelkeznek, mint Magyarországon születettek”*, *„Amikor hallom a kárpátaljai magyar nyelvet, számomra azt jelenti, hogy azok között az emberek között vagyok, akikkel teljesen meg tudom magamat értetni, és akik értenek engem.”*, *„Lényegre törő, precíz, egyszerű, de kifejező, hatásos, de nem flancos, nem kényes, nem prüd, de nem is durva vagy lusta. Pont olyan, amilyennek lennie kell a nyelvnek.”*, *„Kárpátalján sok a tájszólás, de vannak területek, ahol a magyar nyelv legszebb hangzásával találkozunk. Legjobban az észak-kelet magyarországi régióhoz hasonlatos.”*, *„A kárpátaljai magyarok beszéde nagyon változatos, ez több tényezőtől is függ, például, településtől, közösségtől. Összeségében nagyon sokszínű és gazdag.”*, *„Jól átgondolt, megszerkesztett mondatok, igyekeznek tisztán megőrizni a tájszavakat is, minél kevesebb idegen szót belekeverni a beszédbe.”*, *„A kárpátaljai magyarok ukrán szavakat, kifejezéseket is használnak beszédjükben”*, *„Egyedi, stílusos, tájszólásokkal teli, igazi magyaros szerintem”*, *„Változatos, tele nyelvjárással, ami csodaszép számomra.”*, *„Sokszínű, jellegzetes akár közösségekre nézve is.”*, *„érték, kincs”*, *„Különleges, de nem túl eltérő a Magyarországitól.”*, *„Ízes, különleges, kölcsönszavakkal tarkított”*, *„A tájszólás más mindenhol, de az attól szép”*, *„Egyedi, szép hangzású, választékos beszéd”*, *„Sokszínű, nyelvjárási szavakban gazdag.”*, *„Érdekes és egyedi, tájszólásokkal tele.”*, *„különleges”*, *„sokoldalú”*, *„Magyar, ízesítve egy két helyi szóval”*, *„Tájszólásokkal teli és gyönyörű”*, *„Keveredik a szláv nyelvekkel”*, *„Ízes, szép, szívet melengető.”*, *„sajátos”*, *„hazai”*, *„nagyon sokszínű, különleges.”*, *„szépen kulturáltan beszélnek”*, *„érdekes”*, *„egyszerű, érthető és szép”*, *„választékos, dallamos”*, *„változatos”*, *„különleges, gyönyörű”*, *„színes, hagyományörző”*, *„páratlanul szép”*

Volt néhány válasz, ahol kicsit negatív kicsengést, megítélést fedeztem fel a válaszok között. Mintha elégedetlen lenne a kárpátaljaiak beszédével:

„Régies”, *„falusi”*, *„ukrános és népies”*, *„sok a tájszólás”*, *„egyszerű szóhasználat”*, *„picit régies és tájszólással teli”*, *„tájszólásos (fele magyar, fele ukrán)”*,

„sok kölcsönszót használunk más nyelvekből”, „nem egységes, falvakként eltérő, rengeteg ukránból átvett szót használnak”, „tájszólás, gyakran helytelen szóvégi ragozás”.

A következőben a hogyan jellemezné a magyarországi magyarok beszédét kérdésre kerestem a választ. Ennél a kérdésnél is mind a 71 adatközlő válaszolt a kérdésre, azonban volt olyan, aki csak egy pontot, vagy kötőjelet tett, ezzel jelezve, hogy nem kíván válaszolni vagy nem tud a kérdésre mit válaszolni. Többek között megjelentek olyan válaszok, hogy furcsának tekintik, szleng szavakkal teli, sok benne a káromkodás. Itt sokkal inkább az jelent meg, hogy elítélik a magyarországiak beszédét vagy negatívan tekintenek a beszédükre. Azonban volt, aki bővebben kifejtette, hogy mik jellemzők a magyarországiak beszédére.

Többször találkoztam olyan válasszal, hogy ez is szép, egyedi, választékos, de megtalálhatóak a válaszok között a bonyolult, sarkított, nagyon szlenges, angolos jelzők is. Kitértek a magánhangzók röviden ejtésére is többhelyen, a névelők helytelen használatára.

„A magyarországi magyarok beszédét általában a standard magyar nyelv jellemzi, szerintem igyekeznek artikuláltan képezni a szavakat, de természetesen hallottam már, hogy a magyarországi magyarok is használnak tájszavakat, különböző nyelvváltozatokat, de olyat is, akik nem mindig tartják be a nyelven belüli szabályokat (pl.: a személynevek elé tesznek névelőt: A Kati; gyakran "az" névelő helyett "a" névelőt mondanak: a ablak)”, „A magyarországi magyarok beszédét szintén több tényező befolyásolja, különböző régiókban változhat vagy akár kortól is függhet. A fiatalabb korosztály beszédében gyakran előfordulnak a kölcsönszavak, illetve a szlengek használata, míg az idősebb korosztálynál inkább a hagyományos és régi kifejezések. Összeségében gazdag és változatos, tükrözi a kultúra és a társadalom sokszínűségét!”, „Ahogy ezt is kifejtettem a kettővel fentebbi kérdésben, nagyon "új" nyelvet beszélnek, és egyre több szleng, vagy más nyelvekből bevett szavak vannak, amik nekem nem tetszenek, mert attól, hogy magyarosítjuk, az még nem magyar szó”, „Nehéz meghatározni, hisz ott is több nyelvjárás típus van. A fővárosiaknak irritáló, túl lágy és kényeskedő, a hanglejtésüktől a szóhasználatig minden.”, „Változó. Vannak emberek, akik nagyon szépen tudnak beszélni, fogalmazni, de többségük sajnos nem tudja értékelni a magyar nyelv szépségét.”, „Tájegységtől függő. Mostanában nagyon sok benne a szleng, idegen szó, rövidítés. Ritkán hallani kifejező, tiszta magyar beszédet.”, „Sokkal hivatalosabbnak tűnik a beszédük, valamit sokszor a hosszú magánhangzókat is röviden ejtik, főleg az ó betűt.”,

„Ez is változó térségenként, városban, faluban, de ők nem használnak szlovák, román, szerb, ukrán eredetű szavakat”, „Rövid, sarkított mondatok, nem nagyon figyelnek a választékosságra, felviszik a mondat végén a hangsúlyt”, „Sokkal másabb, mint a Kárpátaljaiak beszéde, kiejtésben is különbözik, valamint más a szóhasználatuk.”, „Jellemzőek a Pesti hatások, amik nem tájszavak, hanem valami másfajta hangokat tesznek a szavakba”, „Válogatott szavakkal fejezik ki mondanivalójukat. Kifinomult, akár úrinak is nevezhetném.”, „Máshogy fejezik ki magukat szerintem, mint mi. Mintha bonyolultabb lenne.”, „Gyakran elhagyják az ékezeteket beszédükben”, „Jellemző rájuk a szakszavak használata, választékos beszéd”, „Sok szlenget és idegen nyelvből vett szavakat használnak”, „Többszínű, változatos, érdekes, különleges (A miénk!)”, „Nyakatekertebb a megfogalmazásuk, sokszor bonyolított”, „Szintén különleges, de nekem hiányzik belőle a szín!”, „Sokban különbözik a kárpátaljai magyarok beszédétől.”, „Szép, de sok esetben az emberek sokat káromkodnak”, „Választékos, kiejtésben eltérő a kárpátaljaitól”, „Intelligensebb, jobban megfogalmazott mondatok”, „Helyesen beszélnek Magyarország nagy részén”, „Helyesebb ragozás, több szleng, rövidítés”, „Angol szavakat használnak magyarosítva.”, „Elfogadható és kevesebb tájszólás”, „Bonyolultabb szóhasználat”, „Irodalmi nyelven beszélnek”, „Angolosabb, szlengesebb.”, „Szakszavakban gazdag”, „Szép kifejező beszéd”, „Sokoldalú szintén”, „Szlenges, könnyves”, „Nekik az a szép”, „Tiszta, helyes”, „Választékos”, „Az még szebb, mit a kárpátaljai”, „Megszokott”, „Intelligens”, „Kifinomult”, „Szokatlan”, „Modern”

Sokkal gyakoribbak voltak az olyan válaszok, hogy nem tetszik a magyarországiak beszéde, túl sok a szleng, nem szép, furcsa. Elég sok negatív megítélést kapott a magyarországi magyarok beszéde.

„A Magyarországon élő magyarság többsége nem használja méltón a magyar nyelvet.”, „Sok benne a szleng, a rövidítés, az angolból átvett szó.”, „Menőn, csúnyán beszélnek, tisztelet a kivételnek”, „Túl sok benne a rövidítés és az idegen szó”, „Nem a legjobb”, „Nagyon csúnyán beszélnek”, „Furcsa kicsit”, „Leegyszerűsített”, „Fura”, „Túl fennkölt”, „Fennhéjázó”

Következő kérdésemben az adatközlők nyelvhasználatával kapcsolatos negatív élményeikre kérdeztem rá. Előfordult-e már, hogy kellemetlen élmény érte beszéde miatt, esetleg kijavították? Kértem, hogy röviden meséljenek róla. Nagyon sok válasz érkezett, akik azt mondták, hogy nem fordult még elő, körülbelül 23 személy nyilatkozott így, 11 adatközlő nem kívánt válaszolni erre a kérdésre.

Életem során én is mindig tisztában voltam a nyelvjárások létezésével és azt is tudtam, hogy én is napi szinten használom. Azonban az, hogy így beszélek mindaddig természetes volt számomra, míg nem kezdtem el szülőfalumon kívül tanulni, ott tudatosult igazán, hogy odafigyeljek, mikor melyik nyelvváltozatot kell használnom. Általános iskolás koromban nagyon sokszor hallottam azt, hogy a nyelvjárás érték, hagyomány, amit meg kell őriznünk. Azonban sajnos negatív élményem nekem is volt ezzel kapcsolatban, osztálytársaimtól megkaptam, hogy azt nem úgy kell mondani és ki is nevettek. Mára már nagyon sokat változott a nyelvhasználatom, egyre kevésbé használok beszédemben nyelvjárási elemeket, formálódtam a környezetem által. Viszont szerintem mai napig felismerhető például magyarországi magyarok számára is a nyelvjárásom, ha az nem is egyértelmű, hogy kárpátaljai, de az biztosan, hogy szabolcsi vagyok.

A kitöltők között volt, aki pozitívan vette azt, hogy kijavították, később pedig poénként tekintett rá, nem érte negatívumként: *„Még kisiskolás voltam, amikor Egerben voltunk az iskolatársakkal és néhány tanárral, s ott a kabát helyett kurtkát mondtunk, akkor még nem tudtuk, hogy az ottani magyarok ezt nem értik. Elmagyaráztuk, hogy Kárpátalján ez mit jelent és jót neveltünk rajta igazából”*.

Két kitöltőm elmondása alapján, belátják, hogy helytelenül használták a kifejezést, de kellemetlenül érintette őket:

„Rengetegszer fordult már elő, idegen nyelven és az anyanyelvemen is. Legutóbbi kellemetlen élményem az volt, amikor egy Magyarországon élő magyar mondta, hogy nem helyesen használom a " kellessz" szót. Mivel a jelentése teljesen más, mint amire én használom. Én úgy fogalmaztam, hogy "meg kellessz csinálnom". Tehát a "kell majd" helyett használom. Viszont igaza van, helytelenül használtam, de nagyon kellemetlen volt.”, *„Volt ilyen: nagy sietségemben egy kiránduláson azt mondtam idegenekre: Ezek! Tudtam, nem helyes, rám is szóltak, joggal”*.

Két kitöltőnél nagyon hasonló válasz jelent meg ennél a kérdésnél:

„Egyszer mikor még liceumba jártam ebédelni mentünk. És mentünk befelé az étkezde ajtaján és mivel megkérdeztem, hogy hal lesz ebédre? Erre azt kérdi az osztálytársam, hogy hál, igen hál? Én egyáltalán nem vettem észre, hogy -á betűsen mondtam a hal szót.”, *„Igen. Beregrákosra jellemző az á-zás. Egyik nap középiskolában ebédre mentünk és mondtam, hogy ma hal van. Erre az egyik osztálytársam rákérített, hogy: Igen, hál? Én egyáltalán nem vettem észre, hogy hal helyett, hálnak hallatszott a szó, amit mondtam.”*

Volt, aki nagyon őszintén és büszkén vállalta azt, hogy igen, használunk különböző kifejezéseket és ha ki is javították nem szégyenkezik miatta vagy nem okozott kellemetlenséget:

„Ha ki is javítottak, nem szégyellem, kifejezetten szeretem a tájszólásunkat használni, persze van olyan, hogy elő kell venni a „szép” nyelvet”, „Kellemetlenséget nem okozott”.

Azonban volt, aki nagyon is szégyenkezett miatta, azt követően pedig próbált sokkal inkább odafigyelni beszédére és sértő volt számára:

„Középiskolában más falvakból származó osztálytársaim gúnyolódtak szóhasználatommon, ami nem esett jól, mert sokszor ösztönösen jött ez, és igyekeztem „javítani”, mikor velük beszéltem”, „Főiskolán az osztályfőnök azzal nyitott, hogy Fornos? Ott, ahol kanálval esznek? Nem, mondtam, kanálval Dercenben esznek. Mi kanálva' eszünk.”, „A barátom megkérdezte, hogy a “miért” szót miért úgy használjuk, hogy “minek”, azóta nem érzem komfortosan magam.”, „Igen, amikor középiskolába jártam megszólaltak egy-egy nyelvjárási szó miatt.”

Sokan írták azt, hogy nyelvjárási elemek használata miatt javították ki őket leginkább:

„Igen, előfordult, nagyon sokszor megesik, hogy olyan szót használok, amit Kárpátalján természetesnek veszünk, de Magyarországon nem úgy használják, vagy nem is ismerik azt a szót”, „Igen. Nagyon sokszor javítanak ki munkám során, mert nem úgy mondok bizonyos szavakat, mint ők használják.”, „Igen. A túlzott ó betű a szavakban. Vagy a maradnák- maradnék szavak használata.”, „Volt eset. Állandóan fejlesztem a beszédem helyességét”, „Nem értettek pár tájszólásos kifejezést, amit mondtam”, „A tájszavak miatt javítottak már ki, mert én másképp mondtam egy adott szót vagy ragozást”, „igen, a magyarországi barátaim sokszor kijavítottak”, „Igen! Inkább a tájszólásokat javították ki”, „Igen hisz minden terület más tájszólással beszél”, „Igen, "kárpátaljai" szavakat alkalmaztam”, „Az iskolai éveim alatt előfordult néha”, „Mindig kijavítanak”, „Igen, előfordult”

Többször is megjelent a válaszok között az, hogy az ukrán kölcsönszavak használata miatt nem értették mit szeretne, voltak olyanok, akiket nem magyar nyelv használatánál javították ki, hanem az ukrán nyelv helytelen használata miatt:

„Néha előfordul, hogy kijavítanak, amikor ukrán nyelvből átvett szavakat használok, például amikor korobkát mondtam váltó helyett”, „Magyarországon az egyik üzletben nem egy csomag gyufát kértem, hanem egy pácski gyufát, az eladó pedig

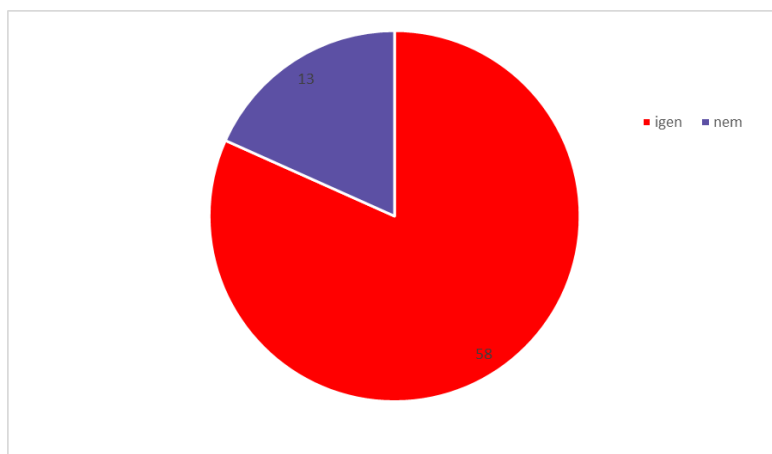
értetlenül nézett rám”, „Nem, ugyanis értelmesem beszélek magyarul, ezt inkább az ukrán nyelv használatánál mondanám, hogy kijavítottak.”, „Igen, többször is. Ez nagyon gyakran annak köszönhető, hogy sok kölcsönszót használunk/használok, illetve a sajátos dialektus miatt. Magyarországon nem értik az ukrán/ orosz nyelvből átvett szavainkat, például, hogy misálka, bánka, pricept vagy hasonlók, szintén gyakran kijavítanak, ha azt mondom/mondjuk, hogy vöttem-töttem, vagy nyóc, kócs, ótó stb.”, „Igen. Kárpátalján használunk olyan szavakat, amit Magyarországon nem értenek, mert itt másképpen mondják”, „Igen, sok ukrán szó van, amit át vettünk, mi megszoktuk, de magyarok nem ismerik pl.: szok – gyümölcsle”, „Előfordult, igen, egy budapesti barátom, amikor gázolaj helyett, szolárkát mondtam”, „Egyszer azt mondtam magyarban, hogy bulocska és csak néztek értetlenül”, „Igen, mikor szitkát mondtam szatyor helyett”, „Többször is mert kevésbé tudtam magyarul”, „Az inkább az ukrán miatt volt”

Volt egy olyan kitöltő, aki azt írta, hogy az iskolai magyartanára javította ki a leggyakrabban: *„Legfeljebb iskoláskoromban, a magyar tanárom, de az gyakran előfordult”.*

Egy másik adatközlő épp az ellenkezőjét írta a magyar tanárával kapcsolatban: *„Nem igazán, mivel jó magyar tanárom volt és odafigyeltem órán”.*

Beregszászi Anikó egyik módszertani kiadványában külön kitér erre. A magyartanár egyik feladata az, hogy segítse a diákokat abban, hogy mikor, melyik nyelvváltozatot kell használniuk. Mindezt azonban nem negatív élményt hagyva, és a diák alapnyelvét rosszként titulálva, hanem additív szemléletben. Tudatosítanunk kell a diákokban a nyelvváltozatok közötti különbségeket és hozzáadó szemléletben, a nyelvjárási elemek mellé kell tanítanunk a standard nyelvváltozatot (Beregszászi 2012).

A következőkben arra kerestem a választ, hogy az adatközlők ismernek-e olyan szavakat, fordulatokat, amiket nálunk, Kárpátalján, másképp mondanak, mint Magyarországon? A 71 adatközlőből erre a kérdésre 58-an válaszoltak igennel, tehát ismernek ilyen fordulatokat és 13-an válaszoltak nemmel.

7. ábra Ismer olyan szavakat, fordulatokat, amiket nálunk másképp mondanak, mint Magyarországon?

A következő kérdésben arra kértem az adatközlőket, hogyha igennel válaszoltak, soroljanak néhány kifejezést. 71 adatközlőből 18 nem válaszolt a kérdésre. A válaszoknál itt azt vettem észre, hogy legtöbbször a szláv kölcsönszavak jutottak eszükbe legelőször. Volt néhány válasz, aki konkrétan a kiejtésre, vagy szóhasználatra tért ki, de szinte mindenkinél az orosz és ukrán kölcsönszavak jelentek meg példaként. Ebből azt a következtetést véltem levonni, hogy a kitöltők nagyrésze nincs tisztában a kölcsönszavak és a nyelvváltozatok fogalma közötti különbséggel.

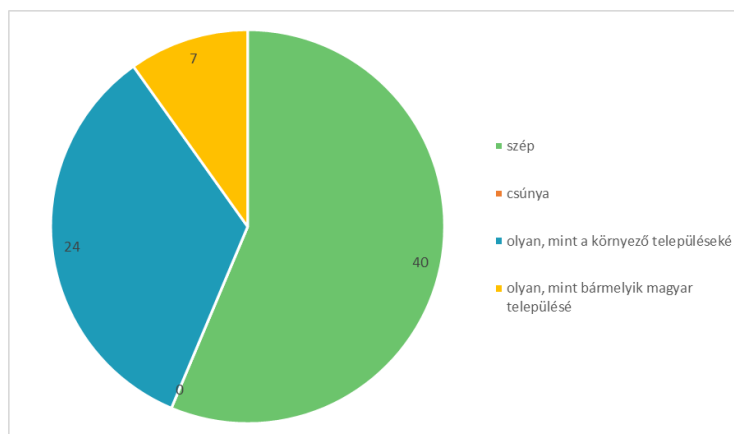
„A szláv-magyar kölcsönszavak jutnak az ember eszébe először, pl.: grecska, pácska, murkó, medszesztra, ocsered, marsutka.”

Az előzőből kiindulva rengeteg szláv (orosz és ukrán) kölcsönszóval találkoztam a válaszok között, ezek közül a leggyakrabban előfordulók: „kurta – kabát, cseburek – húsos fánk, paszport – útlevelél személyi igazolvány, kedi/kroszovka – sportcipő, szok – gyümölcsle, szvitlofor – jelzőlámpa, tumbocska – éjjeli szekrény, beszodka – filagória, májka – póló, medszesztra – nővérke/ápolónő, dovidka – igazolás, korobka – kartondoboz, povesztka – behívó, pelmenyi – húsos derelye, murkó – sárgarépa, hosztina – ünnepség, tyipá – mintha, bazár – piac, zsulik – csirekfogó, váfli – ostya, szádék – óvoda, pricept – utánfutó, pótkocsi, bánka – befőttesüveg, stukkó – díszcsík, misálka – betonkeverő, dovidka – igazolás, vepészka – beutaló, szprávká – igazolás, opszesit – kollégium, ratusa – városháza, sifer – tetőcserép, dohovir – engedély, perevodcsik – fordító, fólia – nájlón, krán – csap, ostya – nápolyi, sláng – slag, marsutka – busz, szosziszki – virslis párna, pékárú – bulocska, tasak, zacskó – szitka, bagázsnyik – csomagtartó, szigetelőszalag – szkocs, pendzli – ecset, májka – trikó”.

A szláv kölcsönszavak mellett a különböző szóhasználatra, kiejtésre is kitértek a válaszadók. Megjelentek a tájszólás elemei is, az ételnevek megnevezése, az a/az névelő használata:

„Ami legtöbbször előfordult nálam, az az, hogy mi otthon minden üdítőt kólának hívunk, de Magyarországon ezek üdítők, és sokszor kijavítottak emiatt, vagy furán néztek rám. De Ilyenek az ukránból átvett szavak is, mint például a bulocska (kifli), bákál (bögre/edény)”, „Nálunk azt használjuk, hogy fel Magyarországon azt mondják föl, nálunk azt mondják jó, Magyarországon azt, hogy jo”, „Seprű – partfis, nálunk a kóla mindenféle ízű kóla - Magyarországon csak a fekete. Taliga – tacska, makaróni – tészta, szitka – szatyor”, „Nálunk a la szócska használata, szinte egyedi. És például késve, villáva szoktunk enni”, „Főképpen tájszavakra gondolok itt: firhang – függöny, hórinka – hinta, pankuha – fánk”, „Kendő – törülköző, topán – papucs, sláng – slag, tacska – talicska, fólia – melegház”, „Túrós haluska – túrós tészta, kivert hús – rántott hús, pánk – fánk”, „Becsukni/bezární az ajtót - pont fordított értelemben használjuk”, „A -val, -vel ragos szavak, az ö betűzé (öttem, vöttem, töttem)”, „Csomagtartó-bagázsnyik, csónakos motorbicikli-oldalkocsis motor”, „Például Magyarországon gyakran a névelőt tesznek a személynevek elé”, „Burgonya – kolompér, sárgarépa – múrkó, serpenyő – palacsintavas”, „Bukta - bulocska, húsos derelye - pelmenna, bab – paszuly”, „Grecska – hajdina, murkó – sárgarépa, lóca – pad, kóperta – boríték, kendő – törülköző”, „Ragacs (nálunk) - ragaszték, bánka - befőttes üveg”, „Tacska – talicska, zöld – ződ, bolt – bót, eper – szamóca”, „Létra – lajtorja, furik – tacska, seprű – partvis”, „Ostya, benzin, dosszié, fájl, bulocska”, „Ételek megnevezése pl. lapótya – tócsni”, „Minden elé oda teszik az „a” betűt”, „Furik – talicska, kapison – kapucni”, „Jelző, savas víz, péksütemény”, „Vödör – vider, magasan – magason”, „Fecskendő – spric, dzseki – kabát”, „Murkó - répa, tengeri – kukorica”, „Fel – föl, krumpli – burgonya”, „Posta – pósta, taxi – autó”, „kerítés – rekesz, villanyoszlop – villonyfa, talicska – tacska”, „Tasak – zacskó”, „Autó – kocsi – taxi”, „Griz – buzadara”

Hogyan jellemezné saját települése magyar beszédét? Így szólt a következő kérdésem. Négy válaszlehetőséget adtam meg: szép, csúnya, olyan, mint a környező településeké, olyan, mint bármelyik magyar településé. A 71 adatközlőből 40 válaszolta azt, hogy szép, 24 kitöltő szerint olyan, mint más környező településé és 7 személy szerint olyan, mint bármelyik magyar településé. Egyik adatközlő sem tekinti csúnyának a települése nyelvhasználatát.

8. ábra Hogyan jellemezné saját települése magyar beszédét?

A következőkben arra kértem az adatközlőket, hogy röviden indokolják meg előző kérdésekre adott válaszukat. Miért gondolják szépnek, csúnyának vagy olyannak, mint a környező településeké a nyelvhasználatukat. Ennél a kérdésnél 51 válasz érkezett, 20 adatközlő nem kívánt válaszolni a kérdésre.

A 7 adatközlő, aki olyannak látja saját települését, mint bármelyik magyar településé a következőképpen indokolta válaszát: „Egyszerű”, „Saját tapasztalat alapján”, „Minden településen vannak jellegzetességek, ettől szép a nyelv”, „Azért, mert, más településekkel hasonló a beszédünk”, „Minden magyar beszéd szép”, „Toleráns ember vagyok”, „Az a fontos, hogy megértük egymást”.

24 kitöltő szerint saját települése magyar beszéde, olyan, mint a környező településeké, ehhez kapcsolódóan a következő indoklások érkeztek:

„Hasonló a nyelvjárás mégis kicsit eltér minden településé”, „Köznyelvi”, „Igazság szerint, még a környező településeké sem pontosan egyforma, csak hasonló”, „Nálunk is van, hogy tájszólással beszélnek az emberek”, „A kárpátaljai magyar falvakban nem sok az eltérés, de ha magyarországi településeket nézzük akkor más”, „Mivel a környező falvak is magyar falvak, ezért szerintem elég szépen beszélnek magyarul, az ott élő emberek”, „Minden településnek megvannak a maga szépségei”, „Falusiasan beszélünk”, „Semmi különös a mi falunk és a környező falvak beszéde között”, „Minden magyar beszéd csodálatos”, „A környező falvakban is hasonló tájszólásokat használnak”, „A környező falvakban ugyan így beszélnek”, „Hasonló majdnem minden faluba, csak a tájszólás változik”, „Megszokott”.

A leggyakoribb válasz azzal kapcsolatban született, hogy a saját településük beszédét szépnek látják, itt leginkább az érzelmi töltet, a ragaszkodás és a büszkeség volt érezhető a válaszok között:

„Mert szerintem a Munkácson használt magyar nyelvnek van valami különleges hangulata, ritmusa, amely vonzó számomra. A helyi közösség szavai és kifejezései tükrözik az itteni életmódot és értékrendet, ami szerintem szép és értékes. Tetszik az ukrán nyelvből származó kölcsönszavak használata (s ez ugye fordítva is igaz, amikor az ukrán nyelvben is megjelennek a magyar kölcsönszavak), illetve tetszik az is, hogy még így is megértjük egymást a környékbeli magyarokkal, sőt, talán így még jobban is ki tudjuk fejezni a gondolatainkat.” „Szépnek és változatosnak, illetve érdekesnek nevezném, mivel Dercen egy külön nyelvjárásziget így eltér az itteni beszéd a környező falvakétól.” „Lőrincze Lajos azt mondta: A nyelvjárás élő nyelvi múzeum! Itt sokan használnak ízes tájszavakat – ez teszi különlegessé az itt élők beszédét.” „A tájszólás, az ott megszokott szavak, nagyon különlegessé teszik számomra, és sokkal jobban szeretem, mint a Magyarországon élők beszédét” „Tájszólás alapján fel lehet ismerni, ha nem is a települést, de a járást mindenképp, ahol azt használják és a mienk a legszebb.” „Szépnek tartom, mivel falunkban is jelen van a nyelvjárás, emiatt az itt élő emberek beszéde színes és érdekes.” „Mert ez a miénk! Jó lenne, ha a fiataljaink is megőriznék, hogy át tudják majd ők is adni az unokáiknak!” „Szerintem különleges, szeretem azt, hogy más szavakat használunk, mint a többi falu” „Azért szép, mert a derceni beszéd más falvakra nem nagyon jellemző, tehát egyedi” „Szerintem mindenki számára a saját településének magyar beszéde a legszebb” „Szerintem a saját településemen élők szépen és egyszerűen beszélnek” „A legszebb nyelv, mert ez a sajátom, és ezt használom minden nap” „Szép, olyan szavakkal tele, amelyet településem lakói ismernek.” „Az itt élő emberek szépen és tisztán beszélnek a magyar nyelvet” „Nem túl parasztos a beszéd stílus, így különleges számomra” „Megvan a településre jellemző tájszólás, tipikus fornosias beszéd” „A legszebb, mert így beszélünk nap, mint nap” „Tipikus északkeleti nyelvjárás jellemzi” „Mivel tájszólással beszélünk ettől szép” „Mindenkinek megérti egymást” „Ahhoz szoktam hozzá” „Nekem a legszebb” „A magyar nyelv szép mindenhol” „Mert ezt beszélem” „Jó hallgatni”.

A következő kérdésekben a nyelvváltozatokkal kapcsolatos ismeretek felméréséhez szükséges kérdéseket tettem fel. Elsősorban azt a kérdést tettem fel, hogy mit nevezünk köznyelvnek és ennek néhány jellemzőjére voltam kíváncsi. A válaszok között vegyesen jelentek meg olyanok, akik tudtak válaszolni és akik azzal válaszoltak, hogy nem tudom.

A 71 kitöltőből öten válaszolták azt, hogy „*nem tudom*”, ketten azt, hogy „*passz*” és egy adatközlő csak egy pontot tett, ezzel kitérve a válasz elől. Egyik kitöltő nem tudta biztosan így válaszolt: „*Nem tudom. Átlagos beszédstílust talán*”

A válaszadók többségének valamilyen szinten volt fogalma arról, hogy mit nevezünk köznyelvnek, legalábbis valamilyen formában megpróbáltak válaszolni a kérdésre. Több válasz érkezett konkrét, saját megfogalmazással, azonban néhol érezhető internetes forrás hatása is a válaszok között:

„*A köznyelv az adott nyelv egy adott időszakban és helyszínen általánosan elfogadott, leginkább használt változata. Ez a nyelvváltozat általában az ország vagy a régió legnagyobb részében érvényes, és az emberek mindennapi kommunikációjában használják. A köznyelv azonban folyamatosan változik és fejlődik a társadalmi, kulturális és technológiai változások hatására.*”, „*A köznyelv az általános/hivatalos nyelv, amit "minden magyar" megért. Ezalatt azt értem, hogy nem tájszólások, vagy külföldi szavak, amik esetleg eltérhetnek különböző településeken élők beszédében.*”, „*Köznyelv melyet az emberek a mindennapjaikban használnak, főleg valamilyen fontosabb helyen (pl.: hivatalban), ha meg kell szólalniuk, mellőzve nyelvjárásukat, tájszólásaikat.*”, „*Az irodalmi nyelv beszélt változata, azon kommunikációs síkunk, melyen a nyelvjárások összessége mind képes beszédbe elegyedni, megértésre jutni.*”, „*A köznyelv egy nyelv hivatalos, elfogadott, iskolákban a nyelv órákon tanított változata. Minden nyelvjárási szónak van egy köznyelvi megfelelője.*”, „*Véleményem szerint az a nyelv, amit a társadalom többsége használ, hétköznapi nyelv. A köznyelv könnyen érthető és egyszerű.*”, „*Köznyelv – a szavak szabály szerinti használata, azok a szavak, amelyeket a mindennapok során használunk.*”, „*A legszélesebb körben ismert, használt nyelvi változat, a nyelvjárásban beszélők többsége is használja*”, „*A legszélesebb körben ismert nyelvváltozat, amelyet a nyelvjárásban beszélők többsége is használ*”, „*Köznyelv az, amit hivatalos helyeken használatos, és a köznyelvet mindenki ismeri és használja*”, „*Azt, amit minden magyar megért és használatos a társadalomba, pl.: kő, ló*”, „*Amit bárhol élő magyarok ugyan úgy értenek és beszélnek*”, „*Amit egy nép, nemzet többsége használ, legelterjedtebb*”, „*Az általános nyelvhasználatot nevezném köznyelvnek*”, „*Köznyelv – az irodalmi nyelv beszélt változata*”, „*A magyar helyesírás által elfogadott nyelv*”, „*Az irodalmi nyelv beszélt változata*”, „*Amit bárhol megértene a magyarok*”, „*Irodalmi nyelv beszéd változata*”, „*A szépirodalmi nyelvet*”, „*Az irodalmi nyelvet*”.

Néhány válasz esetében arra lettem figyelmes, hogy nincsenek tisztában a köznyelv és a nyelvjárás közötti különbséggel. A válaszok alapján arra következtettem,

hogy amit ők köznyelvnek gondolnak az valójában a nyelvjárásokra igaz, tehát összekeverik a két fogalmat:

„Helytelenebbül használjuk a szavakat, mint kellene, csak mert így kényelmesebb, így szoktuk meg őseinktől”, „Köznyelvnek nevezném a nem hivatalos nyelvet, amit használunk az utcán, pl.: rekesz, tacska, lapótya, májka stb.”, „Egy adott nyelvnek a beszélt változata. Nem úgy írjuk le, ahogy kiejtjük. Járásonként eltérő. Az irodalmi nyelvtől írásban eltér, sokszor nem is helyes. Néhol régies.”, „Mindennapi életvitelhez, információcseréhez szükséges élő nyelv. Sok benne a kölcsönszó”, „Ahogy a faluban beszélnek, pl.: pánk, piroha”, „Ahogyan beszélnek az emberek egy adott faluban egységesen például”, „Ahogy ismerősök, földiek maguk között beszélnek”, „Ami körülöttünk lévő településeken megengedett”, „A nyelv beszélt változatai különböző helyeken”, „Ahogy a faluban is beszélnek”.

Néhány válasznál az figyelhető meg, hogy valamilyen fogalmuk van a köznyelv meghatározásával kapcsolatban, azonban az nem teljes vagy pontosításra szorul:

„Amit a könyvekben használnak, általában szakszavak, amit nem értünk meg minden esetben elsőre”, „A köznyelv az, amit a legtöbb ember használ beszélgetéskor. Egyszerű, nem használ bonyolult szó szerkezeteket, világosan érthető nyelv”, „Köznyelvnek mondanám az a beszédformát, amit a barátaimmal, családommal folytatok”, „Az a nyelv, amit beszélünk mindennapjainkban, és bárki megérti, ahogy idősebbek úgy a fiatalok is, nem túl bonyolult”.

Több esetben fordult elő, hogy a köz szó miatt a közvetlen, közember, közélet szavakra asszociáltak és ez által állítottak fel kapcsolatot közöttük:

„Egyszerű emberek egymás között használt közvetlen nyelvhasználat.”, „Egyszerű emberek beszéde közéletben”, „Amit a közemberek használnak”, „Amin a közösség beszél”.

A legtöbb válasz azzal kapcsolatban érkezett, hogy azt értjük köznyelv alatt, amit minden ember beszél, megért és használ a mindennapjai során:

„Amelyet minden lakos megért”, „Amit minden nap használunk”, „Amit használunk”, „A mindennapi nyelvhasználatot”, „A mindennapi használt beszéd réteg. Nem minden nap használunk irodalmi nyelvet.”, „Amit az átlagos mindennapi beszédben használunk.”, „Egyszerű, hétköznapi alkalmazott nyelv.”, „Amit a mindennapokban használunk.”, „Szerintem azt, ahogyan napi szinten beszélünk”, „Amit a legtöbben beszélnek”, „Amit mindenki ismer”, „Amit minden ember beszél”, „Amit egyformán beszélünk”.

A köznyelv hallatán asszociáltak egyéni beszéd stílusra, a magyar nyelv beszélt változatára, de volt, aki röviden csak egyszerűnek és érthetőnek tekintette:

„A nyelv beszélt változata”, „A magyar nyelv beszélt változata”, „A saját beszéd stílust”, „Regionális köznyelv”, „Egyszerű, érthető”.

A beérkező válaszok alapján azt tudom levonni, hogy kevés volt az olyan adatközlő, aki valójában tisztában volt a köznyelv fogalmával és jelentésével. Többen próbálkoztak valamilyen módon a megközelítésével, de hiányos vagy pontatlan volt a megfogalmazás. Több helyen előfordult az a hiba, hogy összekeverték a nyelvjárás, tájszó és kölcsönzés fogalmával. Összeségében a kitöltők nagyon kevés része van csak valójában tisztában a köznyelv valódi jelentésével.

A következő kérdés az volt, hogy mit nevezünk nyelvjárásnak, tájszólásnak, tájnyelvnek, és ennek néhány jellemzőjére voltam kíváncsi. A 71 adatközlőből hárman válaszoltak a kérdésre nem tudommal, és szintén egy kitöltő pontot téve kerülte ki a választ. A többi adatközlő, szám szerint 67, valamilyen formában válaszolt a kérdésre, vagy egyénileg megfogalmazva vagy példákkal illusztrálva.

Az egyik leggyakrabban előforduló válaszok szerint, nyelvjárásnak nevezzük az egy adott területre vonatkozó szóhasználatot. A kitöltők között elég kevésnek bizonyult az olyan válasz, amelyben pontosan vagy nagyon jól meg volt fogalmazva, mit nevezünk nyelvjárásnak. Az egyes területekre jellemző beszéd mellett több helyen kitértek az egyedi szóhasználatra, kiejtésre. Kárpátalján jellemző a diftongusok használata, például a jót jáónak ejtjük, a hosszú magánhangzó röviden ejtése, vagy a -val, -vel rag nem minden esetben hasonlóan kiejtésben az előtte álló mássalhangzóhoz. Néhány válasz a nyelvjárás, tájszólás meghatározásáról:

„A nyelvjárás vagy tájszólás egy adott nyelvnek azon változata, amely egy specifikus földrajzi területen vagy társadalmi közösségben használatos. A nyelvjárások általában az anyanyelvi beszélők között alakulnak ki, és az idő múlásával változnak. Néhány jellemzőjük: hangzás, szókincs, nyelvi sajátosságok, kiejtési sajátosságok, történeti és kulturális hátterek stb.”, *„Nyelvjárás – különböző nyelvváltozatok, sokszor falvakként eltérő, egy-egy szavak különböző formában való használata. Jellemzője, hogy vannak szavak, amelyeket különböző falvakban másképp használnak, némely szavak érdekesen hangzanak.”*, *„Egy adott településre, helysége jellemző nyelvhasználat, melyet sokszor csak az ott élők értenek és használnak egymás között. Pl.: ami a mi falunkban gözgombóc az a másikban gőzön fánk.”*, *„Valami olyasmi, ami eltér a köznyelvtől, de ami abban a faluban, közösségben elfogadott, pl.: az é-t jobban kihúzzák,*

vagy Budapesten minden elé a/az-t tesznek.”, „A nyelvjárás eltérő lehet a köznyelvtől, egy település, közösség, tájegység sajátos nyelvezete. Jellemzői lehetnek a kiejtések és végződések változatossága.”, „Tájszólás a sztenderdtől, vagy a köznyelvtől eltérő, egy közösség által használt hangsúlyozás, nyelvi beszédstílus, hanglejtés.”, „Tájszólásnak nevezem a különböző falvakra való jellegzetes beszédet. Lapótya – lapcsánk, kerítés – rekesz, májka – triko stb.”, „Nyelvjárás az, ami csak egy adott településre vagy közösségre jellemző, és csak azok ismerik, akik ebben a közegben élnek”, „Nyelvjárás, a szavaknak kiejtés beli módosult változata, amely eltérő lehet falvanként. Nyújtja a magánhangzókat pl.: jooóó”, „Egy nyelvnek területek, vidékek szerint többé-kevésbé elkülönülő változata, dialektusok, záródó, nyitódó, tájszavak.”, „A nyelvjárás egy térségben használt szavak, sajátos hanglejtés, betűképzés összesége”, „Egy bizonyos tájegységen beszélt, csak a rá jellemző szavak és hangok használata egy nyelven belül.”, „Egy adott település nyelvhasználatát, amely eltérő lehet a körülötte lévő településektől.”, „A nyelvnek különböző elkülönülő változatai. Más kifejezések, szavak használata.”, „Egy adott nyelv változata, mely csak a nyelvterület egy részén használatos.”, „Egyedi hangzás, csak az adott település és környékén használt egyedi szó.”, „A hivatalos megfogalmazástól életerő, térségenként változó dialektust.”, „Egy adott településre jellemző, eltérő kiejtéssel, hangsúlyokkal”, „Amit egy adott területen beszélnek leginkább, pl.: kö, lo Dercenben”, „Egy táj megszokott végződései, esetleg ragozása a szavaknak”, „Egy adott helyre, térségre jellemző nyelvhasználat.”, „Egy – egy település nyelvének elkülönülő változata.”, „Egy – egy tájegységre vonatkozó szavakat, kiejtéseket”, „Egy adott terület sajátos nyelvhasználat”, „Egy – egy település nyelvváltozata”, „A köznyelv valamilyen változata”.

Három adatközlőnél figyeltem meg azt, hogy van egy elképzelésük, vagy meghatározásuk a nyelvjárással kapcsolatban, de az nem pontos, vagy nem tudják jól leírni azt: „Beszédmód, amit különböző országok különböző tájain használnak és beszélnek”, „Amikor másképp mondunk egy szót, nem úgy, mint ahogyan kell. Nem feltétlenül helytelenül!”, „Kiejtési, hangsúlyi és betű béli eltérések a köznyelvtől; sokkal izesebb és különlegesebb, mint a köznyelv”.

Több adatközlő kötötte a nyelvjárást egy faluhoz, településhez vagy közösséghez. Csak azon a területen ismert szóhasználat:

„Ahogyan beszélnek abban a faluban, ahogyan beszélnek tájszólással, ott la, ez la szóval a la az is egy tájszólás például”, „Meg van minden falunak a maga tájszólása, amit szívesen használnak és értik egymást”, „Ami eltér egy másik falu nyelvi kifejezésétől,

pl.: fírjhez ment, buszval megyek”, „Minden faluban máshogyan mondjuk a szavakat (krumpli, pityóka)”, „Minden település másképp használja a szavakat beszéd közben”, „Amit csak egy adott községben értenek és beszélnek.”, „Amit egy adott közösség, falu, település beszél”, „Különböző megyék, falvak eltérő szóhasználatát”, „Vidékek szerint elkülönülő szó változatok, pl.: murkó”, „Az adott helynek (város, falu) sajátosságai”, „A nyelv falvak szerint elkülönülő változata”, „Más településen máshogy ejtik ki a szavakat”, „Amit falvanként beszélnek, változóan”, „Falvanként változó beszédet”, „Minden faluban más a tájszólás”.

Két adatközlőnél jelent meg az, hogy nyelvjárásnak csak a falusi beszédet nevezzük, ami kissé negatív megközelítés véleményem szerint:

„Falusi beszéd, pl.: fazik a fazék helyett”, „Ahogy a faluban beszélnek”.

Megjelentek olyan válaszok is, ahol a nyelvjárást és a tájszólást két teljesen különböző fogalomként, egymástól elkülönítve vagy egymásból következően próbálták meghatározni:

„A különböző településeken beszélt nyelvben található "különleges" szavak, amik csak arra a településre, vagy esetleg a környező településekre jellemző. A tájszólás pedig lehet jelentésbeli eltérés a szavaknál, de lehet csak kiejtés béli eltérés.”, „Nyelvjárást legkisebb csoportja a család lesz szerintem, mert már családonként észre lehet venni ki, mit, hogyan mond, esetleg becéz. Falvakként nagyon eltérő a beszéd stílus, avagy a hangkeltés – innen ered majd a tájszólás”.

Néhányan járasonként, megyénként eltérő szóhasználatra asszociáltak. Illetve ezzel együtt jelent meg az is, hogy régies, nagyszülőktől elsajátított beszédet jelent a nyelvjárás. Itt is volt, hogy néhol kicsit negatív kicsengés volt észrevehető.

„Beszédben teljesen másképp mondjuk ki, mint ahogyan valójában írják. Egy ország különböző járásaiban fordul elő. Járásonként eltérő is lehet. Leginkább falvakban, és idősebbeknél.”, „Az emberek nem tehetnek róla hová születnek, és ha még nagyszülőkkel nő a gyerek, akkor igazán elsajátítja a régies beszédet”, „Minden táj magyar nyelve más és más. Tájszólás ezt tanuljuk szüleink és nagyszüleinktől.”, „Amit régen tanultunk a nagyszüleinktől. Megyénként változó.”

Több helyen vettem észre azt, hogy konkrétan a szavak különböző, érdekes megnevezése jutott az eszükbe: „Érdekes variációja egy tárgynak vagy hasonló”, „Szavak másként nevezése”, „Amit nem úgy használunk”.

Két válasznál mondanám azt, hogy egyáltalán nem azt értik nyelvjárás alatt, amit ez valójában jelent: *„Azt mikor egyes szavak gondolatban megvannak és még nem jutottunk el a szavak helyes kiejtéséig”, „Mikor egy új nyelven tanulunk meg beszélni”*.

Körülbelül tíz adatközlő csak példákkal illusztrálta, hogy mit ért nyelvjárás alatt. Egyik meghatározás szerint a *„Tájszólás az a beszéd vagy beszéd stílus számomra, amelynek vannak jellegzetes szavai, hangsúlya vagy kiejtése, pl.: tacska, bót”*. Emellett megjelentek még a következő szavak, példák, mint leggyakoribb nyelvjárási elemek: *„ahol azt mondják, hogy az alma nem esik, hanem huppan”, „ahol az á betű helyett a betűt mondanak”, „Mi főleg "E" betűsen beszélünk”, „Ágyruha – ágynemű, bátya – nagybácsi, volt – vót, kellene – kéne, eskola – iskola, lóc – lóca – lóka, létra – lajtorja, szép – szíp, néz – níz”*.

A következő kérdésben arra szerettem volna választ kapni, hogy tudják-e az adatközlőim, hogy mit nevezünk szlengnek és ismerik-e ennek a jellemzőit. Itt négy válasz érkezett, aki azt írta, hogy nem tudja, mit nevezünk szlengnek, ketten nem válaszoltak a kérdésre, feltételezem ők sem tudták a választ. Egyik adatközlő azt nyilatkozta, hogy nem ismeri ezt a szót, és volt egy kitöltő, aki azt válaszolta, hogy nem értem a kérdést. Ennél a kérdésnél többen nem tudtak válaszolni, mint az előző kettőnél. Néhány meghatározás mellett a legtöbben csak példákkal próbálták illusztrálni, hogy mit értenek szleng alatt.

Az egyik leggyakoribb válasz szerint szleng alatt a mai kor fiataljai között elterjedt nyelvváltozatot értjük. Olyan szavak, kifejezések, amelyeket leginkább a fiatalok értenek, rövidítések, angolból átvett szavak.

„A szlengnek olyan kifejezések, amelyeket egy adott csoport, vagy akár 2 ember használ. Közös érdeklődési körű emberek között születik. Kívülálló emberek nem ismerik. A szlengket különböző szakmákban, szakterületeken használják, ezáltal könnyebben megértve egymást. Szleng pl.: király, felejtős, bukta, húzós, bejön, gagyi.”, *„Angol nyelvből ered, leginkább fiatalok használják. Ezek a szavak rövidek és átnevez hagyományos szavakat. Viccesen, játékosan fogalmaz és kreatívan. Írásban is használják. Mindig egy trendhez igazodik, így gyakran jönnek be új szavak és van olyan kifejezés, ami kikerül a “divatból”.*”, *„A szleng - nem hivatalos nyelvi változat, amelyet általában a fiatalok vagy bizonyos társadalmi csoportok használnak. Ez a nyelvváltozat gyakran eltér a hivatalos vagy standard nyelvtől, és sajátos szókincset, kifejezéseket és kiejtési formákat használ. Pl.: csávó (fiú), király (szuper), lóvé (pénz), frigó (hűtőszekrény) stb. Továbbá szerintem manapság a szleng nyelvváltozatban sok angol kölcsönszó megjelent, amit*

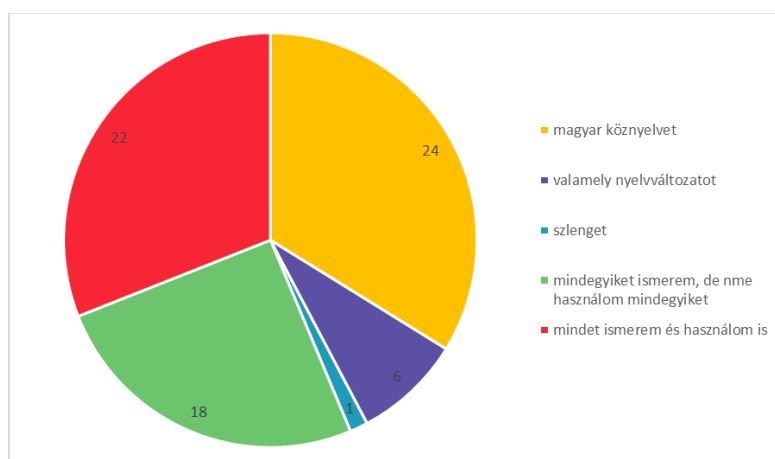
előszeretettel használnak is.”, „A szleng, az lehet szavak rövidítése, vagy új szó használata, amit csak egy adott generáció/réteg ért meg. Ilyen lehet például vágod (érted), a zsír (jó), a behal (meglepődik)”, „Azokat a szavakat, amiket más nyelvváltozatokból hoztunk át vagy a magyar nyelvet elragoztuk, átalakítottuk. PL: sógi – sógor, bratyesz – barát, fater – apu”, „Szleng a nyelvközösségen belüli kis nyelvközösség kifejezése egy adott jelenségre, kifejezésre, szóra. Általuk implementált és használt.”, „A szleng az, amit egy kisebb csoporton belül használnak, jellemzője, hogy sajátos, nem mindenki számára ismert szavakat használ”, „A fiatalok használják többnyire ezeket a szavakat, lehetnek rövidítések, vagy akár más nyelvből átvett szavak (pl. angol)”, „A szleng egy laza, hétköznapi nyelvi forma. Fiatalok, diákok körében elterjedt, állandóan változó, néha nehezen érthető.”, „Főképpen a fiatalabb nemzedék beszédében előforduló átvett vagy kreált szavakat, szóösszetételeket, szóhasználatot.”, „Rövid szavak, melyeket ma már írásban is alkalmaznak, ezek egy rövidebb megfogalmazás is lehet. Például a tuti, ok”, „Olyan embereknek, kisebb csoportoknak a nyelve, akik sok időt töltenek együtt, foglalkozásuk, érdeklődésük hasonló.”, „Valaki kitalál egy szót valamire, onnantól úgy nevezi a baráti társaságban majd terjed tovább a fiatalok körében”, „Egy adott közösségben használt szavak melyeket ők értenek, fiatalok körében jellemző, chill – nyugalom, mutter – anya”, „Szlengek általában magyar szavak furcsa rövidítései vagy idegen szavak elmagyarosításai. Pl.: mizu, micsi, hali.”, „A szleng köznyelvi szavak rövidítése és más nyelvekből átvett szavak beiktatása az anyanyelvi szóhasználatba”, „Gyakran változó, egy adott generációra jellemző nyelvhasználat, többnyire más nyelvből átvett szavak.”, „Szleng az, amit csak egy adott generáció/réteg ért és használ, új szavakat, kifejezéseket tartalmaz”, „A mostani generáció beszédstílusa, amivel leginkább az angol nyelv szavait használják fel.”, „Szavak rövidített változatát, vagy más nyelvből átvett szavak "magyarosított" változatát.”, „Amikor egy bizonyos közegben használunk olyan szavakat, amit amúgy a rendes életben nem.”, „Külföldi (angol) szavak, amelyek bejöttek a magyarok nyelvbe, vagy valamiféle rövidítések”, „Szleng az idővel változik, mostanában többnyire külföldi szavak a szlengek”, „Szleng - a fiatalok használják leginkább, szavak rövidített változata”, „Fiatalok körében használt szavak, melyek jelentését csak ők értik”, „Sajátos szóhasználat, legtöbbször a kamaszok, fiatalok használják”, „Leginkább a fiatalság használja. Pl. Srácok, nagyon adom, bro.”, „Amit a fiatalok használnak, az idősebbek meg már nem értik”, „Egy-egy szó rövidebb, érdekesebb, nem mindennapi használatát”, „A szleng a fiatalok között jellegzetes beszéd. Csá, csumi”, „Rövidítések és angol szövegekből/szavakból eredő szavak”, „Rövidített

szavak, angolból magyarosított szavak”, „Egy csoportban kialakult kis csoportnyelvszerűség”, „Angol szavak átvétele, használata. Pl.: oké, like”, „A fiatalok használják, laza nyelv kifejezések”, „Amit a fiatalok körében többen is használnak”, „Egy bizonyos csoporton belüli nyelvváltozat”, „Rövidítések, tolvaj nyelv, idegen szavak”, „Fiatalok körében elterjedt szófordulatok”, „Egy adott csoportra jellemző beszéd”, „Sajátos, fiatalos nyelvhasználat”, „A fiatalok sajátos szóhasználata”, „A modern nyelvet a fiatalok közt”, „Jelenleg "menő" szavak/mondatot”, „Ezt inkább a fiatalok beszélik”, „A mai fiatalok nyelvváltozata”, „Szavak népszerű rövidítése”, „Modern, fiatalok beszédét”, „Modern kor módosításai”, „Szavak rövidítése”, „A fiatalok beszédét”, „A menő beszédet”, „Új divat”.

Többen próbálták példákkal illusztrálva elmondani, hogy mit értenek szleng alatt. A válaszok között előfordultak a *baró, bige, búla, cikiz, chill, dizsi, dumál, fater, kajál, szkrinnel* szavak, mint szleng. Egyik adatközlő úgy fogalmazott, hogy a jellemzője az, amikor „a munka helyett melót mondanak”. Egyik válaszadó a köszönés különböző formáit értette szleng alatt: *Jó napot, szia – szeva, csaó, cső, báj-báj*.

A válaszolók legtöbbje tisztában volt a szleng jelentésével, vagy tudott olya példát felhozni, amit szlengként használunk. Egy válasznál vettem észre azt, hogy nem tudja mi tartozik a szlenghez, így fogalmazott: „*kolbász – szalámi ilyesmi*”.

A nyelvjárások, szleng és köznyelv meghatározása után a következő kérdésben arra tértem ki, hogy melyiket ismerik és használják mindezek közül. Öt válaszlehetőséget határoztam meg: a magyar köznyelvet, valamely nyelvváltozatot, szlenget, mindegyiket ismerem, de nem használom mindegyiket, mindet ismerem és használom is.

9. ábra Ön melyiket ismeri/használja ezek közül?

A 71 adatközlőből 24-en válaszolták azt, hogy a magyar köznyelvet használják. 22 kitöltő mindet ismeri és használja is azt kommunikációja során. A harmadik leggyakoribb

válasz, melyet 18 személy választotta, hogy mindegyiket ismerem, de nem használom mindegyiket. 6 adatközlő valamely nyelvváltozatot és egy kitöltő a szlenget használja.

A következő kérdésben arra kértem az adatközlőket, hogy jellemezzék saját településük nyelvváltozatát, mik a jellemzők, hogyan tudnák röviden leírni az ott élő emberek beszédét. A 71 kitöltőből 20-an nem válaszoltak erre a kérdésre. A leggyakoribb válaszok között szerepelt, hogy nyelvjárás vagy tájszólás jellemző rájuk. Illették még a szép, különleges, egyedi, sajátos, változatos és egyszerű jelzőkkel is. Néhány kitöltő szerint a települése nyelvhasználata köznyelvi tájszólással tarkítva.

Néhányan negatív jelzőkkel is illették a nyelvhasználatukat pl.: „*Parasztos, e-é betűs, például kenyéér, étel*”, egy másik válasz szerint *választékos és parasztos*. Véleményem szerint negatív jelzők közé sorolhatóak a *régies, átlagos, szokványos, elfogadható* jelzők is.

Egy érdekes megfogalmazás szerint Munkács nyelvhasználatát egy fiatal 17-20 év közötti kitöltő a „*chilles*” jelzővel jellemezte.

Mindezek mellett megjelentek még a következő válaszok: „*A településünkön használt nyelvváltozat nagyon sokszínű és eltérő a környező falvakétól*”, „*Változatos, érdekes, számomra különleges*”, „*Érdekesnek de a legjobbnak*”, „*Sokszínű, egyedülálló*”.

Néhány kitöltő szerint az ő települése nyelvhasználat nagyon hasonlít a köznyelvre:

„*Szerintem nagyon hasonlít a köznyelvre*”, „*A köznyelvhez a legközelebb álló északkeleti nyelvtípushoz tartozik*”.

Fornoson és Dercenben jellemző, hogy a -val, -vel rag kiejtésben nem minden esetben hasonul az előtte álló mással hangzóhoz, például nem busszal jöttünk, hanem buszval jöttünk, a magánhangzók kiejtésében is van eltérés. Ezekhez kapcsolódóan a következő válaszok érkeztek:

„*Szerintem különleges, csak Dercenben használják azt, hogy fió a fiúra*”, „*Településünkön jellemző a diftongusok, illetve a -val, -vel ragok helytelen használata*”, „*Nálunk az emberek magyar nyelvet beszélnek, de annyira ukránosítják a szavakat, olyan betűket használnak a magyar szavakban, ami nem is szerepel az abc-ben.*”, „*Gyakori az "ö" hang helyett az "o" hang használata, illetve például, ha átmész valakihez helyett, azt mondják, hogy átmész valakinél.*”, „*Egyszerű, gyakori az ukrán nyelvből átvett szavak használata*”, „*Nem hasonul a -val, -vel rag, tájszólásban beszélünk*”, „*Különleges tájszavak, nyitódó diftongusok*”

Két kitöltő szerint nem használnak nyelvjárást a településükön, vagy számukra nem tűnik fel semmi különleges, hiszen az a megszokott:

„Tudomásom szerint, az én településemen nem használják a nyelvjárást, a fiatalok körében azonban előfordulnak a szlengek.” „Ezt inkább a szomszéd település tudná megmondani, hisz nekem ez a megszokott.”.

A következő kérdésem arra tért ki, hogy mit gondolnak azokról az emberekről, akik mindig mindenhol csak nyelvjárásban beszélnek. A 71 adatközlőből 50-en jelölték azt, hogy elfogadhatónak tartják, 11-en jónak tartják, 10-en pedig nem tartják jónak, azt, ha valaki csak nyelvjárásban beszél.

A következő kérdés az előzőhöz kapcsolódó indoklás volt, a 71 adatközlőből 45-en indokolták meg előző válaszukat.

A legtöbben elfogadhatónak tartották azt, ha valaki csak nyelvjárásban beszél. A válaszok alapján azt vettem észre, hogy a nyelvjárást értéknek, hagyománynak tekintik, amit őriznünk kell és tovább adnunk. Mindezek mellett azonban azzal is tisztában vannak a legtöbben, hogy vannak olyan esetek, amikor a köznyelvet kell használnunk:

„Elfogadhatónak tartom, viszont véleményem szerint adódhatnak kellemetlenségek is, ha valaki mindig mindenhol nyelvjárásban beszél. Egy adott helyen vagy társaságban előfordulhat, hogy nem értik vagy negatív diszkrimináció is érheti emiatt.”, „A sztenderdnek is megvan a szerepe. Az összekötő erőnk a nyelvünk. Bár a változatos kultúra fontos, az ugyanúgy fontos, hogy legyen egy nyelv általi egységes összekötő erőnk.”, „A nyelvjárási beszéd szép, de sokan azt tanítják, hogy nem az és nem szabad használni, de ha nem használjuk, akkor el fog tűnni és a jövő generációi nem fogják ismerni.”, „Nem biztos, hogy a legjobb dolog mert sokszor nem mindenki érti őket, viszont az sem jó, ha elnyomják a saját nyelvjárásukat, fontos tudni hol hogyan beszéljen az ember.”, „Emberek vagyunk mindannyian, úgy kell elfogadnunk egymást, ahogy Isten megteremtett bennünket, nem nekünk kell megváltoztatni az emberek beszédstílusát.”, „Szerintem az jó dolog, ha egy személy tudja használni a köznyelvet is a megfelelő társaságban, de nem elítélendő az sem, ha csak nyelvjárást használ.”, „Elfogadhatónak tartom, mert az idősebb generáció lehet nem tanulta a köznyelvet, így nem lehet hibáztatni, hogy miért csak a nyelvjárást használja”, „Ismernünk kell az adott helyi tájszólást, de csak abban a környezetben hatásos, ahonnan ered. Máshol a hivatalos köznyelv az, ami elfogadott.”, „A saját falumban használom a nyelvjárást, de bárhová megyek a köznyelvet használom és nem veszem fel annak a helynek a nyelvjárását.”, „Valaki szűkebb információval rendelkezik és nem tudja, hogy kell mondani, vagy

menőzni akarnak a származásukkal”, „Az előbbi idézet: A nyelvjárás élő nyelvi múzeum. Nem szabad elfelejteni ezeket a kincseket. Ezek mi vagyunk!”, „Mindenkinek joga van úgy beszélni ahogyan tud, vagy jónak látja, nem érzi magát kellemetlenül”, „Elfogadhatónak tartom, de szerintem egy-két helyen jobb lenne, ha köznyelvet használnának.”, „Attól függ, hogy az ember felvállalja-e, vagy a környezetnek akár megfelelni”, „Ha nem beszélnék és nem adnák tovább, egy idő után feledésbe merülne.”, „Így beszéltek eddig és szerintem nem akarnak már változtatni rajta”, „Nem ítélnéjük el az embereket, mert ezt tanulták a szüleiktől.”, „Mindenkinek szíve joga úgy kifejezni magát ahogy szeretné”, „Más embereknek lehet nem teljesen érthetőek a mondatok”, „Mindenki úgy beszéljen ahogy tanulta, neki jól eszen”, „Nincs hátránya belőle, így kell elfogadni”, „Ő dolga, hogy beszél, így kell megérteni”, „Az a fontos, hogy megértsék egymást”, „Nincs abban semmi kivetnivaló”, „Ismerek rosszabbat is...”, „Szerintem nincs vele baj”, „Egyedi”

Akik azt válaszolták, hogy nem tartják jónak a legtöbben azzal indokolták, hogy hivatalban megfontoltan kell beszélnünk, ha csak nyelvjárásban szólalunk meg nem biztos, hogy mindenki megéri:

„Vannak helyek, ahol meg kell erőltetnie magát az embernek, hivatalos helyek például”, „Nem tartom jónak, mivel szerintem például egy hivatalban vagy egyéb „komolyabb” helyen illik jobban megfogalmazva beszélni”, „Nem olyan szép, ha mindig nyelvjárással beszélnek”, „Szerintem nem helyes például hivatalos helyen nyelvjárást használni, mert valószínűleg nem mindenki fogja megérteni”, „Ahogy a helyzet megkívánja”, „Egyrészt elfogadhatónak tartom, másrészt pedig nem. Mert a mindennapi életben szerintem teljesen helyénvaló a használata, viszont bármilyen hivatalos ügyintézésben célszerűbb köznyelvet használni.”, „Mert van olyan hely, ahol nem elfogadható”, „Mert szerintem meg kellene válogatni, hogy kivel, milyen nyelvváltozatban beszélünk. Pl.: a családdal, barátainkkal rendben van, de egy hivatalos helyen, vagy a tanórákon, munkahelyen törekedni kellene a sztenderd nyelvváltozatra.”, „Hivatalokban nem illik”

Összesen 11-en tartották jónak azt, hogy valaki csak nyelvjárásban beszél, ebből 4-en indokolták meg, hogy miért gondolják így:

„Például amikor Erdélyben tartózkodtam pár hetet, annyira megtetszett az, hogy az ottani emberek nyelvjárásban beszéltek, olyan szépen hangzott az az igazi székely beszéd, hogy egész nap hallgattam volna őket, és ami a legszebb volt benne, hogy ők büszkéek voltak arra, hogy nyelvjárásban beszélnek, mert ott mindenki úgy beszélt, még az

eladó is”, „Mindenki úgy beszél ahogy megszokta saját falujába”, „Így egyéni beszédük lesz”, „Nem akarok más lenni, amilyen vagyok olyan is szeretnék maradni, fogadják el az embereket olyannak amilyenek”

A következő kérdésem az volt, hogy mit gondolnak, hol beszélnek nyelvjárásban. A válaszok elég változatosak voltak, voltak egész meglepőek is számomra, például, hogy csak a Magyarországtól elcsatolt területeken. A legtöbben konkrét kárpátaljai településhez kötötték, de elég gyakori válasz volt az is, hogy leginkább falvakban beszélnek nyelvjárásban. Két adatközlő válaszolta azt, hogy mindenhol nyelvjárásban beszélnek.

„Szerintem bárhol beszélhetnek nyelvjárásban. Én már hallottam a környező falvakban (pl.: Fornos, Dercen, Beregrákos, Barkaszó, Gát, Gut, Beregszász környékén), de itt, Munkácson is szoktak, leginkább az idősebb korosztály.”

Többen kötötték konkrét településekhez a nyelvjárás használatát, a leggyakrabban előforduló falvak *Nagydobrony, Dercen, Beregrákos, Csongor és Fornos* voltak.

Néhány adatközlő szerint egész Kárpátalján nyelvjárásban beszélnek, de előfordul Magyarországon is: *„Kárpátaljai magyar falvakban; Sok faluban, Ukrajnában és Magyarországon is”*.

Számomra a legmeglepőbb válasz az volt, ahol azt írták, hogy a Magyarországtól elcsatolt magyar lakta településeken beszélnek leginkább nyelvjárásban. Ez részben igaz is, hiszen itt őrzik leginkább a nyelvjárasi elemeket beszédükben, sok határmenti településben teljesen természetes a nyelvjárás és büszkeséggel tölti el őket a használata.

„Elcsatolt magyar területeken, és azok határában lévő magyar településeken is megeshet. Illetve minden országrészen használnak valamilyen nyelvjárást, de az elcsatolt területeken, és környékükön a legfeltűnőbb.”, *„Külhoni települések többsége, de akár Magyarországon a nagyvárosokon kívül is több helyen.”*, *„Kisebb külhoni településeken, különböző megyékben, járásokban.”*, *„Az anyaországtól elszakadt magyarlakta településeken.”*

A leggyakoribb válasz azzal kapcsolatban érkezett, hogy falvakban, városoktól távol eső településeken:

„Véleményem szerint leggyakrabban inkább falvakban, kisebb településeken. Boltokban, iskolákban is előfordulhat egy adott településen belül, hiszen ott ez teljesen elfogadott és normális.”, *„Falvakban, kisebb és nagyobb városokban is, ugyanis szerintem minden faluban, városban, megyében vannak olyan szavak, amelyeket csak az ott élő emberek használnak és értenek.”*, *„Többnyire városoktól távol eső falvakban.”*

Természetesen városban is előfordul.”, „*Inkább falvakban. De városokra is van jellemző kifejezések.*”, „*Szerintem leginkább falvakban, de városon is előfordulhat.*”, „*Nagyon sok helyen, településen, főképpen falvakban*”, „*A várostól távolabb eső, eldugott községekben.*”, „*Szinte minden vidéknek vannak jellemzői*”, „*Faluban, vidéken, kisvárosokban*”, „*Falvakban, kisebb településeken.*”, „*Minden faluban vagy térségben*”, „*Leginkább vidéken, falvakban*”, „*A nyelvjárási régiókban*”, „*Bizonyos falvakban, nálunk is*”, „*Városok*”

Néhány válasz alapján mindenhol beszélhetnek nyelvjárásban, de gyakori a családon belül, baráti társaságban is a használata: „*Baráti körben; szinte mindenütt; mindenhol, családon belül; egy általános beszélgetésben; szülőfalujában, szülővárosában, családon belül használják.*”

A következő kérdésben a szleng népszerűségére tértem ki. Hogyan vélekednek azokról az emberekről, akik szlenget beszélnek? 71 adatközlőből 49-en válaszolták azt, hogy elfogadhatónak tartják, 17-en nem tartják jónak, 5-en pedig jónak tartják. Itt sokkal inkább megfigyelhető az, hogy negatívumként tekintenek a szlengre, több olyan válasz érkezett, hogy nem helyes és nem tartják jónak. Az indoklásnál 27 kitöltő nem válaszolt a kérdésre.

A szleng használatát jónak leginkább a fiatal korosztály tartotta, hiszen az ő körükben természetes és mindennapos a használata: „*a fiataloknál ez manapság eléggé elterjedt, én is használok szleng szavakat; kamasz vagyok alap*”.

Ezzel ellentétben az idősebb korosztály ítélte meg negatívan a használatát. Több válaszban megjelent az, hogy a korukból adódóan nem szeretik vagy éppen zavarja őket, esetleg nem tartják szépnek:

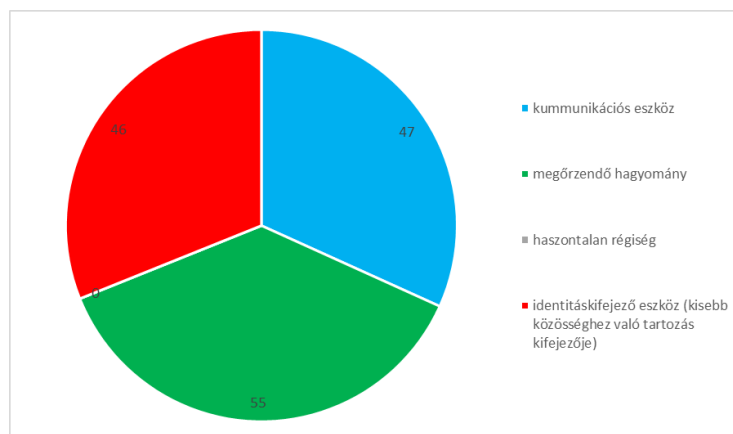
„*Számomra túl fiatalos, néha sértő*”, „*Nem szép*”, „*Szintén nem tartom helyesnek, mert ezt sem érti meg mindenki*”, „*Beszéljünk szépen jól magyarul*”, „*Én már vén vagyok azért*”, „*A korom miatt*”, „*A szlenggel az a baj, hogy egy idő múlva elnyomja a köznyelvet*”, „*Túl modern, kissé érthetetlen, modortalan*”, „*Nem mindenki érti*”, „*Sérti a fülemet.*”, „*Nem hű az anyanyelvhez, kulturálatlan*”

A legtöbben elfogadhatónak tartották a szleng használatát, megfelelő körülmények között. A nyelv változik és igazodni kell hozzá, megfelelő esetben nincs baj a szleng használatával:

„*Szerintem ez is közösségtől függ. Baráti körben, szórakozóhelyen belefér, csak ne vigyük túlzásba. A hivatali, vagy hivatalos helyeken, rendezvényeken igyekezzünk kerülni vagy hanyagolni a szleng nyelvváltozatot.*”, „*Elfogadhatónak tartom, úgy*

gondolom kreatív és sajátos. Általában baráti körben, társaságban használják, ez számukra megszokott.”, „*Adott szituációban elfogadhatónak tartom, a helyzettől és attól függően, hogy kik között zajlik a társalgás.*”, „*Ismét azt tudom mondani, hogy nincs vele gond, de a megfelelő társaságban tudni kell használni a köznyelvet.*”, „*Ez már a 21.század, túl fejlett a technika és a fiatalok ezen nőnek fel és sok mindent onnan tanulnak meg.*”, „*Elfogadhatónak tartom bizonyos helyzetekben, mikor valaki baráti társaságban, esetleg családban használja*”, „*Ha helyzetnek megfelelően, olyanok társaságában alkalmazzák, ahol szintén használják, nincs vele gond.*”, „*A fiatalokat is meg kell érteni, később változik és alakul mindenkinek a nyelvhasználata*”, „*Örülök, hogy idővel változik a nyelv és ezt örömmel használják, kibővítve a szlenggel*”, „*Az már része a nyelvnek, ha a társadalom befogadja. Ha nem halad a nyelv, elmarad*”, „*Elfogadható, csak tudják mikor nem illik használni. Pl.: tanórán, hivatalban.*”, „*Egyfajta újabb szavak, színesebb beszéd, viszont, ha sok a szleng nem szép*”, „*A fiatalok kicsit másképp beszélnek, mint az idősebbek ez így van jól*”, „*Fontos szerepet tölt be azokban a közösségekben, összetartó erő*”, „*Megfelelő helyen, időben lehet a szlenget is használni*”, „*Fiatalabb réteg megérti, idősebb korosztály nem*”, „*Addig nincs baj vele amíg még lehet érteni*”, „*Elfogadható, de nem mindig megengedett*”, „*Nincs bajom vele, néha én is használom*”

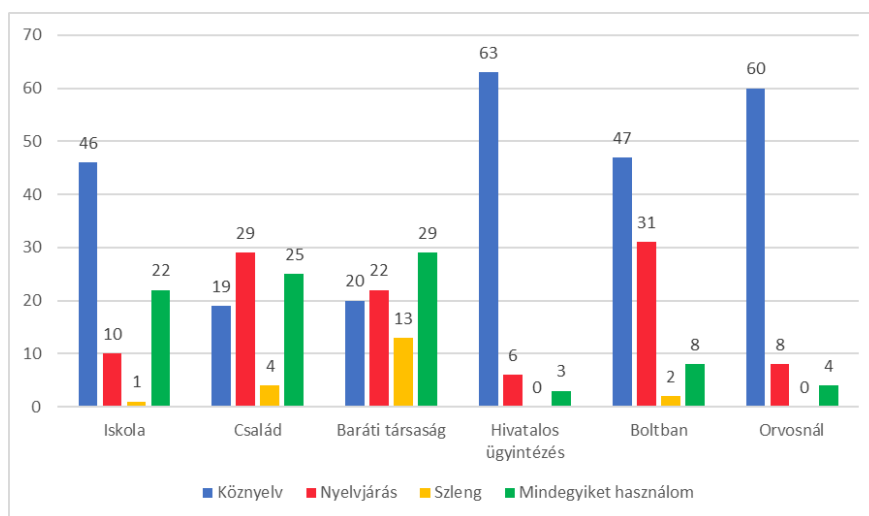
A következő kérdésben az adatközlők nyelvjárási beszédhez való viszonyát, a nyelvjárási beszéd jelentését vizsgáltam. Négy válaszlehetőség közül lehetett egyszerre többet is jelölni, kommunikációs eszköz, megőrzendő hagyomány, haszontalan régiség, identitáskifejező eszköz.

10. ábra Mit jelent az ön számára a nyelvjárási beszéd?

A leggyakoribb válasz a megőrzendő hagyomány volt, 55-en jelölték, 47 kitöltő számára jelent kommunikációs eszközt is, és 46 személy számára identitáskifejező eszköz. Haszontalan régiségnek senki sem tekinti. A legtöbbben kettő vagy három lehetőséget jelöltek, 20 kitöltő jelölt egy lehetőséget.

A következő kérdésben arra kértem az adatközlőket, hogy jelöljék meg, melyik nyelvi szintéren melyik nyelvváltozatot használják. Hat területet jelöltem meg, iskola, család, baráti társaság, hivatalos ügyintézés, boltban, orvosnál.

11. ábra Melyik területen milyen nyelvváltozatot használ?

Az iskolában a leggyakrabban használt nyelvváltozat a válaszok alapján a köznyelv, 46-an jelölték, 22-en jelölték, hogy mindegyiket használják. A családban a leggyakrabban a nyelvjárást használják, de gyakori válasz volt az is, hogy mindegyiket használják. A baráti társaságban a leggyakoribb válasz az volt, hogy mindegyiket használják, a második a nyelvjárás használata. A hivatalos ügyintézésben szinte egyértelműen a köznyelv használatát részesítik előnyben. A boltban a köznyelv és a nyelvjárás egyaránt megjelenik, orvosnál pedig szintén majdnem mindenki a köznyelvet használja leginkább.

Az utolsó kérdésem a média és az internet hatása a nyelvhasználatban területre tért ki. Befolyásolja az internet és a média a nyelvhasználatot? Hogyan? A válaszadók többsége egyetértett abban, hogy a média valamilyen módon hatással van a nyelvre, nyelvhasználatra. 71-ből 55-en válaszoltak, ebből 4 válaszadó szerint nincs semmilyen hatással az internet és a média, egy válaszadó pedig nem tudta biztosan, hogy van-e hatása. Az indoklások között szerepelt pozitív és negatív megközelítés is.

A média pozitív hatásai közé sorolható, hogy új kifejezéseket ismerünk meg, tágul a látásmódunk, a szlengeket innen vehetjük át:

„Igen, az internet és a közösségi média jelentős hatással van a nyelvre és a beszédre. Az internet és a közösségi média új kifejezéseket és szlengszavakat hoz létre, amelyek gyorsan terjednek és válnak részévé a mindennapi beszédnek. Pl.: a LOL vagy OMG. Az interneten és a közösségi médiában gyakran használnak rövidítéseket és emojikat a kommunikáció során. Ezek gyors és hatékony módjai a kifejezéseknek és

érzelmeknek az online térben, és hatással vannak a beszédre is. Az internetes kommunikáció gyakran lazább nyelvtani normákat eredményezhet. Továbbá a neten az emberek gyakran humoros szócikkeket osztanak meg és ezek az új kifejezések és humorforrások gyakran átterjednek a mindennapi beszédre is.” „Persze, sok videóval, hanganyaggal találkozunk, amiben vagy tájszólással beszélnek, vagy szlenggel és akaraton kívül is ránk ragad egy-két szó, szófordulat.” „Úgy gondolom igen, mivel sok szót megtanulhatunk akár az internetről is, amiket eddig nem ismertünk vagy nem tudtuk a jelentését, így ezzel is bővül a beszédünk, a szókincsünk.” „Szerintem igen, mert ott is olvashatunk olyan szavakat vagy kifejezéseket, amiket eddig még nem használtunk, de megtetszett és el kezdtük használni mi is” „Igen, az ott alkalmazott nyelvhasználatból alakulnak ki az adott szleng, amit később nem csak chateléskor használunk, hanem a hétköznapi nyelvben is.” „Szerintem nagy hatással vannak a beszédre ezek az oldalak, mert rengeteg új, modern szót, technológiával kapcsolatos kifejezéseket veszünk át belőlük” „Igen. Az emberek nagyon gyakran használják azokat a szavakat és kifejezéseket, amelyeket az interneten és közösségi oldalakon látnak nap mint nap.” „Természetesen igen! Lassan-lassan lerövidülnek a beszélgetések, eltűnőben az igényes megfogalmazás, a sajátos gondolkodásmód.” „Igen, a szleng többsége is onnan érkezik. Azon felül a trendek hamarabb terjednek, egységesebben” „Igen, mert sok új szót lehet onnan átvenni például más nyelvekből vagy írott rövidítéseket” „Egyértelműen. A nyelv folyamatosan fejlődik, a közösségi média is hatással van rá” „A nyelv helyességének ellenőrzése céljából nagy segítség” „Jó hatással vannak, olvasásra, tanulásra, javul a kiejtés” „Igen, haladni kell korról, lehet tanulni belőle”

Elég sok megjegyzés érkezett azzal kapcsolatban is, hogy rossz hatással van ránk a média. A fiatalok nyelvhasználatuk megváltozik, rövidítéseket használnak, ami elnyomja a nyelv szépségét, a kommunikációnk minőségét:

„Igen, rossz hatással van”, „Igen el butítja a fiatalságot”, „Igen kevesebbet beszélgetünk”, „Igen. Az emberek rövidítenek mindent, eltűnik a választékos, szép beszéd”, „Sajnos rossz irányban. Inkább olvasni kellene sokat.” „Hatással vannak, mivel romolhat a szókincs, kevesebbet kommunikálunk szóban, mert lehet online is”, „Igen. Mindenki csak nézi, hallgatja, ezért az emberek nem beszélgetnek eleget. Beszéd hiánynak tartom.” „Rossz hatással van rá. Észrevétlenül háttérbe szorítja a köznyelvet, a tájszólást pedig teljesen megszünteti.” „Nagyban befolyásol mindenkit. El fogják felejteni az emberek kommunikálni egymással, mert csak szó részeket, szavakat használnak, teljes mondatokat nincs idejük fogalmazni, el fog vesződni a szép, kifejező

beszéd”, „Hatással vannak igen, mert ha valamilyen szót rosszul látnak leírva többször is, az úgy fog számukra rögződni, rengeteg szlenggel ott találkoznak a fiatalok, átveszik egy-egy youtuber, tiktoker szóhasználatát”, „Igen. Sajnos elszlengesítik a fiatalság kifejezőmódját, így az sajnós nem túl választékos ”

Néhány adatközlő tartózkodó választ adott, a médiának vannak jó és rossz hatásai is:

„Úgy gondolom az internet és a közösségi oldalak befolyással vannak a nyelvre és a beszédre is, mind pozitív, úgy negatív hatásuk is van. Az internet és a közösségi hálózat nagy segítséget nyújt, segíthet a szókincsfejlesztésben, nyelvtanulásban, kommunikációban, ugyanakkor hátrányai lehetnek, hogy a közösségi oldalakon nagyon gyakran előfordulhat a szleng és a rövidítések, durva, sértő vagy a nem megfelelő nyelvezet használata.”, „Attól függ, hogy milyen oldalt használunk az internetnek, mert vannak olyan bejegyzések, melyekből sokat lehet tanulni, de ennek is van rossz oldala.”, „Nagyon, sokat tanulunk, veszünk át a netről, jót és rosszat is, sajnós ”.

ÖSSZEGZÉS

Szakedolgozatomban a Munkácsi kistérség nyelvváltozatokkal kapcsolatos ismereteit vizsgáltam egy kérdőíves felmérés alapján.

Kutatásom célja az volt, hogy megtudjam, a Munkácsi kistérség lakosai hogyan viszonyulnak a különböző nyelvváltozatokhoz. Tisztában vannak-e a különböző nyelvváltozatok jelenlétével, tudják-e, mit nevezünk szlengnek, nyelvjárásnak és köznyelvnek, illetve hogyan viszonyulnak mindezek használatához.

A válaszok alapján arra következtethetek, hogy az adatközlőim többsége tisztában van a nyelvjárás, szleng, köznyelv fogalmak jelentésével. A legtöbb kérdésnél csak kis számban jelentek meg olyan válaszok, hogy nem tudják mit jelent.

A szlengnél jellemzően az idősebb korosztály nem értette vagy nem ismerte a kifejezést, illetve a legtöbb negatív visszajelzés az ő körükben volt megfigyelhető. A fiatalok nem utasítják el a szleng használatát a megfelelő közegekben.

A nyelvjárásra adatközlőim pozitív jelenséggként tekintettek, a legtöbb esetben értéknek, kincsnek tartották. Mind a fiatalok, mind az idősek körében úgy vélekedtek, hogy a nyelvjárás egy olyan hagyomány, amit őriznünk kell és tovább adnunk, ez által marad fenn közösségünk, ez jelzi hovatartozásunkat. A nyelvjárás volt az a nyelvváltozat, amit a leggyakrabban használnak adatközlőim mindennapjaik során.

A köznyelvvél kapcsolatos ismeretek változóak voltak, kevesen tudták pontosan meghatározni jelentését, abban viszont egyetértettek, hogy hivatalos ügyintézésben a magyar köznyelv használata a helyénvaló.

Beigazolódtott az a hipotézisem is, hogy az adatközlőket érte valamilyen nyelvi alapú megkülönböztetés, negatív élmény nyelvhasználatával kapcsolatban. A beszámolók alapján leggyakrabban tanulmányaik során, iskolatársaktól, de volt, aki tanárától kapott megjegyzést nyelvhasználatára. Szintén gyakori volt, hogy Magyarországon vagy magyarországi ismerősök javították ki őket nyelvhasználatukban.

A válaszok alapján az a feltételezésem is igazolódtott, hogy a szleng használatára és ismerete a fiatalok, 17-30 éves korosztály, körében jellemző inkább. A nyelvjárás elemek ismerete és használata pedig az idősebb, 35 év fölötti korosztály beszédében jellemzőbb. Ugyanakkor a 30 év fölöttiekénél volt jellemző az is, hogy a nyelvjárásra értéként tekintenek, mivel ez jellemezi a közösségünket és büszkéek a használatára, illetve sajnálják, hogy fiataljaink nyelvhasználatából egyre inkább kezd kikopni.

Adatközlőim tehát tisztában vannak a nyelvváltozatok létezésével és jelenlétével a mindennapi nyelvhasználatban. Tudják azt, hogy a megfelelő körülmények között használva mindegyik elfogadható és értékes. Igyekeznek tenni azért, hogy a nyelvjárás megmaradjon és majd unokáink is megismerhessék, hiszen ez tart minket össze. Leendő magyartanárként pedig én is fontosnak tartom azt, hogy a köznyelv mellett a nyelvjárást is megőrizzük, hiszen a nyelv ezáltal is gazdagabb. Azonban a technológia és a világ fejlődésével is haladnunk kell, így a szlengek használatát sem utasíthatjuk el.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1) Beregszászi Anikó 2012: A lehetetlent lehetni, Tantárgy-pedagógiai útmutató és feladatgyűjtemény az anyanyelv oktatáshoz a kárpátaljai magyar iskolák 5-9. osztályában. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- 2) Csernicskó István 2000: A kárpátaljai magyar nyelvhasználat társadalmi rétegződéséről egy szociolingvisztikai vizsgálat adatai alapján. In: A Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola Évkönyve, Beregszász.
- 3) Csernicskó István 2018: Nyelv és/vagy nyelvjárás: nyelvészeti kérdés ez? Együtt az úton – magyarok és ruszinok konferencia, Nyíregyháza.
<https://chartaxxi.eu/csernicsko-istvan-nyelv-es-vagy-nyelvjaras-nyelvezzeti-kerdes-ez/> (2024. 02. 09.)
- 4) Dudics Katalin–Gazdag Vilmos 2020: Dialektológiai alapismeretek. Beregszász.
- 5) Dudics Lakatos Katalin 2018: „A szomszéd település beszédstílusa nem olyan fejlett, mint a miénk...” Kárpátaljai falusi és városi fiatalok környezetük nyelvhasználatáról. In: Nyelvek és nyelvváltozatok térben és időben, Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból IV. Ungvár, „Rik-U” Kiadó
- 6) Dudics Lakatos Katalin 2020: Kárpátaljai magyar pedagógusok és tanítványaik metanyelvi ismereteiről. *Magyar Nyelvjárások* 58: 165–173.
- 7) Fülöp Lajos 2000: Gondolatok a regionális köznyelvről. *Magyar nyelvjárások* 38: 153–162.
- 8) Fülöp Lajos 1995: A regionális köznyelviség, Nyelvváltozatok, köz- és irodalmi nyelv. Gyöngyös, Pannon Enciklopédia.
- 9) Gósy Mária 2018: A gyermek anyanyelv elsajátításának főbb tényezői – a gyermeknyelv kialakulása és fejlődése. *Családi Jog*, 2018/3: 29–35.
- 10) Idegen szavak szótára
- 11) Karmacs Zoltán, Márku Anita, Máté Réka szerk. 2022: A határ, mint konvergáló és divergáló tényező a nyelvben. Tanulmányok a 21. Élőnyelvi Konferenciáról. Törökbálint: Termini Egyesület.
- 12) Kiefer Ferenc 2006: Magyar nyelv. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- 13) Kiss Jenő 2003: Magyar dialektológia. Budapest, Osiris kiadó.
- 14) Kiss Jenő 2007: A nyelvi változás – kutatói dilemmák. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.

- 15) Kiss Jenő 2017: A nyelvjárások. In: Tolcsvai Nagy Gábor szerk., *A magyar nyelv jelene és jövője*. Budapest, Gondolat Kiadó, 199–221.
- 16) Kiss Jenő, Pusztai Ferenc szerk. 2018: *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*, Budapest, Tinta Kiadó, 361-377.
- 17) Koltói Ádám 1994: „Fiatalul” magyarul? (Az ifjúsági nyelv hatása a mindennapi nyelvhasználatra.) In: Kemény Gábor – Kardos Tamás szerk. *A magyar nyelvi norma érvényesülése napjaink nyelvhasználatában*. Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézete.
- 18) Lakatos Katalin 2007: Iskolások nyelvjárási attitűdje a Munkácsi járásban. In Zelliger Erzsébet szerk., *Nyelv, területiség, társadalom*. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 293–299.
- 19) Lakatos Katalin 2009: Kárpátaljai pedagógusok és a nyelvjárások (Egy fölmérés tanulságaiból). In Borbély Anna–Vančoné Kremmer Ildikó–Hattyár Helga szerk., *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra, MTA Nyelvtudományi Intézet–Gramma Nyelvi Iroda–Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar.
- 20) Lakatos Katalin 2010: Kárpátaljai magyar iskolások nyelvi tudata és attitűdje. PhD értekezés. Budapest, ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola.
- 21) Molnár József – Molnár D. István 2005: Kárpátalja népeisége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében. Beregszász.
- 22) Parapatics Andrea 2010: A mai magyar szleng használatának és alakulásának nyelvi és társadalmi okai. In Illés-Molnár Márta – Kaló Zsuzsa – Klein Laura – Parapatics Andrea szerk. *Félúton 5. Az ötödik Félúton konferencia (2009) kiadványa*. Budapest, ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, L’Harmattan Könyvkiadó, 129–137.
- 23) Parapatics Andrea 2013: *Fiatalok nyelvi mentalitása és a szleng*, Doktori disszertáció. Budapest, ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola.
- 24) Péter Mihály 1980: Szleng és költői nyelvhasználat. *Magyar Nyelvőr*.
- 25) Sándor Anna 2011: A magyar nyelvjárások helyzete és kutatása Szlovákiában. In: Szabómihály Gizella – Lanstyák István szerk. *Nyelv. Magyarok Szlovákiában*, VII. kötet. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet. 181-192.
- 26) Sándor Klára 2016: *Nyelv és társadalom*. Budapest, Krónika Nova Kiadó.
- 27) Sándor Klára 1999: Szociolingvisztikai alapismeretek. In: Galgóczi László (szerk.) *Nyelvtan, nyelvhasználat, kommunikáció*. Szeged, 134–171.

- 28) Sebestyén Árpád 1988: A belső nyelvtípusok néhány kérdése. In: Kiss Jenő – Szűts László szerk. A magyar nyelv rétegződése. Budapest.

Internetes források

- 29) URL1: A magyar nyelv változatai
<http://users.atw.hu/turrtetelek/Nyelvtan/PDF/VII.%20t%C3%A9tel.pdf> (Letöltve 2024.01.20.)
- 30) URL2: Tóth-Orosz Enikő: Decentralizáció Kárpátalján
<https://hodinkaintezet.uz.ua/decentralizacio-karpataljan/> (Letöltve: 2024. 03. 13.)
- 31) URL3: Kopasz Gyula 2021: Fornos község rövid története
<https://karpatalja.ma/karpatalja/szines/fornos-kozseg-rovid-tortenete/> (Letöltve: 2024. 03. 17.)
- 32) URL4: Kopasz Gyula 2021: Fejezetek Dercen múltjából
<https://karpatalja.ma/karpatalja/tudomany/fejezetek-dercen-multjabol/> (Letöltve: 2024. 03. 17.)
- 33) URL5: Munkács – Munkácsi járás
<https://kmmi.org.ua/regiok/telepulesek/munkacsijaras/munkacs> (Letöltve: 2024.03.17.)

РЕЗЮМЕ

У своїй курсовій роботі я досліджувала знання про варіанти мови за допомогою анкетування в Мукачівській територіальній громаді.

Ціллю мого дослідження було те, що дізнатися, як ставляться жителі Мукачівського району до різних варіантів розмов. Чи знайомі вони із різними значеннями варіантів мови, чи знають, що називаємо сленгом, діалектом або громадською суспільною мовою, а також, як ставляться до використання цього всього у своїй мові.

На основі відповідей анкетування можу зробити висновок, що більша частина осіб, які відповіли на анкетні питання, розуміють, що таке сленг, діалект і суспільна мова. В більшості відповіді вказували на те, що тільки мала кількість опитуваних сказали, що не знають значення цих слів.

Значення сленгу здебільшого старше покоління не знали і не розуміли, також найбільше негативного ставлення можна було побачити від них. Молоде покоління не відмовляються використовувати сленги у деяких колах спілкування.

На діалект опитані особи ставляться, як на позитивне явище, дивляться на це, як на скарб і цінність. Як молоде так і старе покоління так думають, що діалект – це такий звичай, який треба охороняти і передати, і цим підтримати наше суспільство, бо воно вказує на наше походження. Діалект є таким варіантом, який найчастіше використовують у повсякденному житті.

Знання пов'язані із суспільною мовою були різні, мало хто зміг точно сказати значення цього слова, але всі однозначно погодилися, що в офіційних справах треба угорську суспільну мову використовувати.

Виправдалася і та моя гіпотеза, що опитаних осіб дискримінували із-за їхньої діалект, негативний досвід залишився у них пов'язаний з використанням мовних діалектів. За їхньої доповіді я дізналася, що найчастіше отримали негативні коментарі від однокласників у школах, але були і такі, які в школі від учителів отримали негативне ставлення. Також були такі, яких в Угорщині або угорські знайомі виправили у розмові.

На основі результатів опитування мої припущення виправдалися про те, що сленги більш поширені у розмові покоління 17-30 річних. А знання і використання елементів діалекту характерне у розмові старшого покоління від 35 річних і вище. Водночас, на вікову групу старшу 30-ти років характерне, що вони дивляться на діалект, як на цінність, тому що це характеризує єдність соціальних груп, вони гордо

використовують у своїй мові, також шкодують, що з мови молодшого покоління пропадає цей унікальний варіант мови.

Особи, яких я опитала, розуміють те, що існують різні варіанти мови і вони присутні у повсякденній розмові. Знають, що використовуючи у відповідному колі спілкування можна їх прийняти і є цінними. Стараються все зробити для того, щоб діалекти залишилися, і щоб внуки могли з ними ознайомитися і використовували у своїй мові, бо це поєднує нас. Я, як майбутня вчителька угорської мови, теж вважаю, що важливо біля суспільної мови охороняти і діалекти, тому що мова від цього стає багатшою. З іншого боку, з розвитком технології і світу мусимо і ми розвиватися, тому не можемо відмовитись від використання сленгів.

MELLÉKLETEK

Kérdőív

Mit tudnak a civilek a nyelvváltozatokról a Munkácsi kistérségben

Tisztelt Kitöltő!

Orosz Kornélia vagyok, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola magyar nyelv és irodalom szakos, IV. évfolyamos hallgatója.

Ezen kérdőívvel a Munkácsi kistérség lakosainak nyelvváltozatokról való ismereteit vizsgálom. Kitöltésével, kérem, járuljon hozzá tanulmányaim és szakdolgozatom sikerességéhez!

A kitöltés teljesen anonim.

1. Neme:

- 1) nő
- 2) férfi

2. Életkora:

- 1) 17-20
- 2) 21-30
- 3) 31-40
- 4) 41-50
- 5) 51-60
- 6) 61+

3. Születési helyének megnevezése:

.....

4. Anyanyelve:

- 1) magyar
- 2) ukrán
- 3) egyéb

5. Nemzetisége

- 1) magyar
- 2) ukrán
- 3) egyéb

6. Milyen nyelven végezte tanulmányait?

- 1) magyar
- 2) ukrán

3) egyéb

7. Mi a legmagasabb iskolai végzettsége?

1) általános iskola

2) középiskola

3) szakiskola

4) technikum

5) főiskola/egyetem

8. Anyanyelvén kívül milyen nyelven beszél? (többet is jelölhet)

1) magyar

2) ukrán

3) angol

4) német

5) orosz

6) egyéb

9. Mit jelent az ön számára a magyar nyelv?

.....
10. Véleménye szerint hol beszélnek a legszebben magyarul?

1) Magyarországon városokban

2) Magyarországon falvakban

3) Budapesten

4) Kárpátalján

5) Egyéb

11. Kérem előző válaszát röviden indokolja meg!

.....
12. Hogyan jellemezné a kárpátaljai magyarok beszédét?
.....
.....

13. Hogyan jellemezné a magyarországi magyarok beszédét?
.....
.....

14. Előfordult már, hogy kellemetlen élmény érte beszéde miatt, esetleg kijavították? Ha igen, kérem röviden mesélje el!

.....
.....
.....
15. Ismer olyan szavakat, fordulatokat, amiket nálunk másképp mondanak, mint Magyarországon?

- 1) igen
- 2) nem

16. Amennyiben az előző kérdésre igennel válaszolt, soroljon néhány példát!

.....
.....
17. Hogyan jellemezné saját települése magyar beszédét?

- 1) szép
- 2) csúnya
- 3) olyan, mint a környező településeké
- 4) olyan, mint bármelyik magyar településé

18. Kérem, röviden indokolja előző válaszát!

.....
.....
19. Ön szerint mit nevezünk köznyelvnek? Sorolja néhány jellemzőjét!

.....
.....
20. Ön szerint mit nevezünk nyelvjárásnak (tájszólásnak, tájnyelvnek)? Sorolja ennek néhány jellemzőjét!

.....
.....
21. Ön szerint mit nevezünk szlengnek? Sorolja ennek néhány jellemzőjét!

.....
.....
22. Ön melyiket ismeri/használja ezek közül?

- 1) magyar köznyelv
- 2) valamely nyelvjárást
- 3) szlenget
- 4) mindegyiket ismerem, de nem használom mindegyiket
- 5) mindet ismerem és használom is

23. Hogyan jellemezné az ön településén használt nyelvváltozatot?

.....
.....
24. Mit gondol azokról az emberekről, akik mindig, mindenhol csak nyelvjárásban beszélnek?

- 1) jónak tartom
- 2) elfogadhatónak tartom
- 3) nem tartom jónak

25. Kérem, válaszát röviden indokolja!

.....

26. Mit gondol, hol beszélnek nyelvjárásban?

.....

27. Hogyan vélekedik azokról az emberekről, akik szlenget beszélnek?

- 1) jónak tartom
- 2) elfogadhatónak tartom
- 3) nem tartom jónak

28. Kérem, válaszát indokolja!

.....

29. Mit jelent az ön számára a nyelvjárás beszéd? (többet is jelölhet)

- 1) kommunikációs eszköz
- 2) megőrzendő hagyomány
- 3) haszontalan régiség
- 4) identitáskifejező eszköz (kisebb közösséghez való tartozás kifejezése)

30. Melyik területen milyen nyelvváltozatot használ?

	Köznye lv	Nyelvjár ás	Szlen g	Mindegyik et használom
Iskola				
Család				
Baráti társaság				
Hivatal os ügyintézés				
Boltban				

Orvosn ál				
--------------	--	--	--	--

31. Mit gondol, az internet, közösségi oldalak hatással vannak-e a nyelvre, a beszédre? Hogyan?

.....

.....

Звіт про перевірку схожості тексту Oxsico

Назва документа:

Orosz Kornélia_Magyar szak_Szakdolgozat_2024-1p.pdf

Ким подано:

Аніко Чурман

Дата перевірки:

2024-05-17 01:54:51

Дата звіту:

2024-05-22 12:28:51

Ким перевірено:

I + U + DB + P + DOI

Кількість сторінок:

63

Кількість слів:

15879

Схожість 4%	Збіг: 39 джерела	Вилучено: 0 джерела
Інтернет: 10 джерела	DOI: 0 джерела	База даних: 0 джерела
Перефразовування 1%	Кількість: 37 джерела	Перефразовано: 372 слова
Цитування 9%	Цитування: 78	Всього використано слів: 3152
Включення 0%	Кількість: 0 включення	Всього використано слів: 0
Питання 0%	Замінені символи: 0	Інший сценарій: 2 слова